

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

Cena práce, vlastnické důchody a stratifikace společnosti

Vypracoval: Jan Procházka
Vedoucí práce: doc. Ing. Ivana Faltová Leitmanová, CSc.

České Budějovice 2017

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan PROCHÁZKA**
Osobní číslo: **E14476**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Řízení a ekonomika podniku**
Název tématu: **Cena práce, vlastnické důchody a stratifikace společnosti**
Zadávací katedra: **Katedra ekonomiky**

Zásady pro vypracování:

Cílem BP je analyzovat sociální strukturu společnosti v návaznosti na diferenciaci v odměňování, resp. v pracovních a vlastnických důchodech

Osnova:

1. literární rešerše
2. charakteristika nerovností a rozdílů v příjmech a majetku
3. projevy dopadů těchto rozdílů ve vybraných sociálně-ekonomických charakteristikách
4. očekávaný vývoj v oblasti stratifikace společnosti

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **40 - 50 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Brychtová, Š. (2013). Nejen sociální aspekt plíživých společenských proměn.

Aktuální otázky sociální politiky - teorie a praxe, 7(2).

Szczyrba, Z., Ouředníček, M., Temelová, J., & Pospíšilová, L. (2011). Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky/Atlas of Socio - spatial Differentiation of the Czech Republic.

Večerník, J. (2010). střední vrstvy v české společnosti a výzkumu: mizející, nebo zapomenuté? Lidé místa, 12(3), 475 - 97.

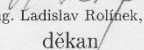
Veselková, A. Krátký pohled na vývoj příjmové nerovnosti na Slovensku.

Paradigmy budúcich zmien v 21. storočí, 127.

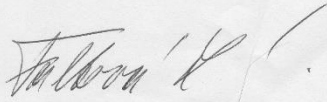
Vedoucí bakalářské práce: **doc. Ing. Ivana Faltová Leitmanová, CSc.**
Katedra ekonomiky

Datum zadání bakalářské práce: **16. ledna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2017**

doc. Ing. Ladislav Rolínek, Ph.D.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 13 (22)
370 05 České Budějovice

doc. Ing. Ivana Faltová Leitmanová, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 22. března 2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Cena práce, vlastnické důchody a stratifikace společností“ jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 14. dubna 2017

.....

Jan Procházka

Poděkování

Děkuji své vedoucí bakalářské práce doc. Ing. Ivaně Faltové Leitmanové, CSc., za odborné vedení, vhodná doporučení a řadu cenných připomínek, které mi při zpracování této bakalářské práce velice pomohly.

OBSAH

1	ÚVOD.....	8
2	LITERÁRNÍ REŠERŠE.....	10
2.1	Definice základních pojmů.....	10
2.1.1	<i>Sociální struktura společnosti.....</i>	<i>10</i>
2.1.2	<i>Sociální stratifikace.....</i>	<i>11</i>
2.1.3	<i>Sociální mobilita</i>	<i>12</i>
2.1.4	<i>Sociální status a role.....</i>	<i>12</i>
2.1.5	<i>Sociální vrstva a třída</i>	<i>13</i>
2.2	Sociální stratifikace ve třech dimenzích.....	14
2.2.1	<i>Materiální zabezpečení</i>	<i>14</i>
2.2.2	<i>Moc.....</i>	<i>14</i>
2.2.3	<i>Prestiž.....</i>	<i>16</i>
2.3	Vybrané teorie sociální stratifikace	17
2.3.1	<i>Klasické teorie.....</i>	<i>17</i>
2.3.2	<i>Současné teorie</i>	<i>20</i>
3	CÍL A METODIKA PRÁCE.....	25
3.1	Způsoby vyjádření příjmových nerovností.....	25
3.2	Způsob sběru a zpracování dat	28
4	PRAKTICKÁ ČÁST	30
4.1	Ukazatelé příjmových nerovností.....	30
4.1.1	<i>Ukazatelé pro Českou republiku</i>	<i>30</i>
4.1.2	<i>Mezinárodní srovnání v rámci Evropské unie</i>	<i>34</i>
4.2	Charakteristika a příčiny nerovností a rozdílů v příjmech	39
4.2.1	<i>Nerovnosti v celkových příjmech podle dosaženého vzdělání.....</i>	<i>39</i>
4.2.2	<i>Nerovnosti v celkových příjmech podle regionu</i>	<i>40</i>

4.2.3	<i>Nerovnosti v pracovních příjmech podle věku a pohlaví</i>	41
4.2.4	<i>Nerovnosti v pracovních příjmech podle zaměstnání</i>	42
4.2.5	<i>Nerovnosti v pracovních příjmech podle odvětví</i>	43
4.2.6	<i>Nerovnosti ve vlastnických příjmech</i>	44
4.3	Dopady nerovnosti.....	46
4.4	Očekávaný vývoj v oblasti nerovnosti a stratifikace společnosti.....	49
5	ZÁVĚR	51
6	SUMMARY AND KEYWORDS	53
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	54
8	SEZNAM GRAFŮ, TABULEK A OBRÁZKŮ	57

1 ÚVOD

Určitou míru nerovnosti lze objevit v každé společnosti. Toto tvrzení neplatí pouze pro společnosti současné, ale bylo tomu tak vždy i historicky, a pravděpodobně tomu tak bude i nadále. Co se však od dob minulých změnilo je přístup k těmto nerovnostem. Zatímco dříve byla nerovnost vnímána jako přirozený jev, který je dán rodem a původem, dnes mají lidé práva vyrovnanější, a tak si uvědomují rozsah nerovností mnohem více než kdy předtím. Nerovnost se tak stává čím dál více diskutovaným tématem a její poznání a případně také regulace se tak stává důležitým nástrojem dobře fungující společnosti.

Cílem této bakalářské práce bude analyzovat sociální strukturu společnosti v návaznosti na diferenciaci v odměňování, resp. v pracovních a vlastnických důchodech. Tato práce by tak měla přinést přehledný obraz české společnosti se zaměřením na rozdíly v příjmech, a tedy i rozdíly v životní úrovni jednotlivých osob či celých domácností. Výsledky této práce mohou být užitečné pro podniky, které jsou zaměstnavateli řady obyvatel, stát a státní útvary, které mohou využít obsažené informace v rámci určitých rozhodnutí či dalších analýz, ale i pro veřejnost, která se tak může s řadou poskytnutých informací identifikovat, nebo je mohou alespoň tyto informace donutit k zamyšlení.

Literární přehled práce bude věnován především vymezení dané problematiky, vysvětlení základních pojmů a představení základních teoretických východisek. Na teoretickou část pak bude navazovat metodika, ve které bude popsán výpočet základních ukazatelů příjmové nerovnosti, a také způsob sběru a zpracování dat. Navazovat bude praktická část, která bude rozdělena do čtyř podkapitol. První z nich bude věnována ukazatelům příjmových nerovností v České republice, a také se pokusím výsledky ukazatelů pro Českou republiku srovnat s vybranými státy Evropské unie. Druhou podkapitolu budu věnovat příčinám vzniku celkových nerovností v příjmech. Postupně se tak podívám na nerovnosti v příjmech podle dosaženého vzdělání, podle regionu, podle věku a pohlaví, podle zaměstnání, a nakonec také podle odvětví, ve kterém osoba působí. Samostatná část bude v rámci této kapitoly věnována také rozdílům ve vlastnických důchodech. V další kapitole se zaměřím na různé sociální a ekonomické dopady, které vznikají v důsledku příjmových nerovností a celkových nerovností v životních podmínkách a šanci obyvatel. S poslední kapitolou praktické části práce se podívám na další očekávaný vývoj v oblasti příjmové diferenciaci a celkové stratifikace společnosti, který bude vycházet jednak z vý-

sledků provedené analýzy, a jednak také z myšlenek jiných autorů zabývajících se problematikou příjmových nerovností. Věřím, že tato bakalářská práce bude přínosem nejen pro mne, ale také pro uživatele, kteří budou mít o danou problematiku zájem.

2 LITERÁRNÍ REŠERŠE

Literární část bakalářské práce je zaměřena především na sociologické pozadí dané problematiky. Přehled je rozdělen do 3 základních kapitol. Postupně jsou zde vysvětleny základní pojmy týkající se příslušného tématu, následuje kapitola zaměřená na jednotlivé dimenze sociální stratifikace, a nakonec jsou zmíněny vybrané teoretické přístupy a názory významných osobností zabývajících se problematikou stratifikace společnosti.

2.1 Definice základních pojmů

Dříve než přistoupíme k jednotlivým teoretickým východiskům, je důležité vysvětlit základní pojmy, které se daného tématu týkají, a se kterými se v této bakalářské práci dále pracuje.

2.1.1 Sociální struktura společnosti

Ze všeho nejdříve bych se chtěl věnovat obecnému pojmu sociální struktura společnosti. Tento pojem je důležité vysvětlit pro pochopení pojmů následujících, a také pro pochopení práce jako celku, jelikož téma této bakalářské práce je jedním ze základních pilířů, který určuje celkovou sociální strukturu naší společnosti.

Podle Havlíka (2007) označujeme sociální strukturu jako složitě propletenou síť vztahů jedinců, rolí, pozic a sociálních seskupení. Základním znakem sociální struktury je diferenciacce, tedy rozdílnost. Diferenciační hlediska mohou mít buď rozměr horizontální nebo vertikální. Horizontální hlediska zařazují jedince pouze do uskupení, kde neexistují rozdíly v dimenzi nižší nebo vyšší (např. voják, bez ohledu na hodnost). Naпротив tomu vertikální členění již zahrnuje rozměr vyššího a nižšího postavení a následně zařazuje jedince na určité místo ve společenském žebříčku (např. dosažené vzdělání, původ, majetek apod.).

Havlík (2007) dále uvádí, že rozeznáváme tyto hlavní sociální diference a strukturální řezy:

1. Demografická struktura zachycuje diference v postavení mužů a žen, lidí různých věkových skupin, nebo lidí v různých fázích života.

2. Etnická a národnostní struktura zahrnuje vztahy mezi etnickými skupinami, národnostmi a národy, jejich odlišné kulturní zvyklosti, projevy apod.
3. Struktura profesní se vztahuje na dělbu práce, povolání a kvalifikaci jedince.
4. Socioekonomická struktura postihuje především vztahy a postavení v systému vlastnictví majetku, příjmů, a tím ovlivněné životní úrovně.
5. Sociokulturní rozdílnost zahrnuje členitost a vztahy různých kultur, subkultur, životních stylů, trávení volného času, ale především přístupu k tvoření a užívání kulturních hodnot.
6. Struktura moci, vlivu a autority je spjata jak s politickým systémem, tak i s dělbou práce, s kooperací a koordinací.
7. Prostorová struktura uvádí výše uvedené diference do určitého prostoru a do vztahů k přírodnímu i umělému prostředí.

Z uvedeného výčtu diferencí, strukturálních řezů a jejich popisu je v porovnání s tématem této bakalářské práce zřejmé, že je to právě socioekonomická struktura, kterou se v této bakalářské práci blíže zabývám.

2.1.2 Sociální stratifikace

Nyní, když jsem lokalizoval problém, kterým se v této práci zabývám, bych rád vysvětlil původ a význam základního pojmu celé práce. Pojem stratifikace pochází z latinského slova „stratum“, což znamená vrstva. Sociologie převzala tento pojem z geologie, která tímto pojmem označuje jednotlivé zemské vrstvy, které se od sebe vzájemně odlišují. Podobně je tomu však i ve společnosti, kde můžeme pozorovat, že životní podmínky některých lidí se často velice liší od životních podmínek jiných lidí. (Šanderová, 2000)

Definicí sociální stratifikace se zabývalo již mnoho sociologů. I když každá z definic popisuje pojem trochu odlišným způsobem, jejich jádro tvoří vždy stejné hodnoty, proto jsem se rozhodl zde uvést pouze vybrané definice.

Americký sociolog G. H. Lenski (1966) definuje sociální stratifikace jako distribuční nerovnost. Hlavní problém totiž vidí v tom, kdo co dostává a proč.

Nový, Surynek a kolektiv (2006, s. 94) definují sociální stratifikaci takto: „*Stratifikace je takový model celku, ve kterém se pro určení struktury využije kombinace faktorů moci,*

bohatství a prestiže. Tyto faktory jsou přetaveny do činností a životního způsobu, a vystupují proto relativně komplexně a zastřeně. Průběh diferenciacce má spojitý charakter, jednotlivé vrstvy nejsou v realitě striktně odděleny.“

Šanderová (2000, s. 9) zase uvádí, že sociální stratifikace znamená společenské rozvrstvení a pro lepší pochopení dále vysvětluje: „*Společnost si tedy můžeme představit jako hierarchii určitých segmentů společnosti, kde na vrcholu nalézáme privilegované, tj. mocné a bohaté, kteří bývají zpravidla váženi a ctěni, a u dna ty nejchudší, kteří žijí na okraji společnosti, tj. deprivilegované.“*

2.1.3 Sociální mobilita

Sociální mobilita představuje pohyb mezi společenskými pozicemi. Mobilitu rozlišujeme na horizontální, kdy nejde o přesun mezi pozicemi nižšími a vyššími, a vertikální, tedy vzestup nebo sestup na společenském žebříčku. Dále můžeme mobilitu rozdělit na intragenerační a intergenerační. Intragenerační mobilita probíhá v rámci života jedné generace, zatímco v intergenerační mobilitě dochází ke změnám společenského postavení mezi generacemi. (Havlík, 2007)

2.1.4 Sociální status a role

Sociální struktura je souhrnem statusů a s nimi spojených rolí. Status představuje pozici v sociální struktuře, role pak vztah této pozice k pozicím ostatním. Role tedy vymezují práva, povinnosti a tzv. očekávané chování spojené s jednotlivými statusy dané sociální struktury. Prvky toho systému však nejsou lidé samotní, ale pouze jejich vztahy, které zůstávají relativně neměnné. Struktura zůstává stejná. Vhodným příkladem může být obchod, kde se lidé střídají velmi často, ale vztahy jsou pořád tytéž. Sociální strukturu zde totiž tvoří vztahy mezi prodávacem a panem Novákem, ale vztahy mezi prodávacem a zákazníky. Prvky tohoto obchodu jakožto sociálního systému tedy nejsou konkrétní lidé, ale pozice, jež svým jednáním tito lidé zaujímají, tzv. statusy. Tyto statusy disponují určitými právy, povinnostmi a očekávaným chováním vůči jiným statusům daného systému. Od prodáváče se například očekává vstřícnost a ochota pomoci zákazníkovi s výběrem produktu a stejně tak je oprávněn uzavřít se zákazníkem obchod. Komplex těchto práv, povinností a očekávaného chování se pak nazývá role. (Šanderová, 2000)

2.1.5 Sociální vrstva a třída

K dalším, velice důležitým pojmům týkající se dané problematiky, pojmům patří sociální vrstva a sociální třída. I když je možné setkat se s autory, kteří tyto dva pojmy nerozlišují, budeme se zde tyto pojmy rozlišovat. Rozdílnost těchto pojmů velice dobře vysvětluje i Šanderová (1999):

„Vrstvy jsou sociální kategorie, jejichž počet a hranice jsou výsledkem arbitrárního rozhodnutí. Jsou tak zcela zřetelné a jejich hranice jsou jednoznačně určeny, takže každé individuum lze snadno přiřadit ke konkrétní vrstvě a takto beze zbytku rozřadit veškeré obyvatelstvo (zpravidla ekonomicky aktivní). Třídy představují uskupení osob, které nejsou prostými sociálními kategoriemi, ale představují tzv. demografickou identitu či třídní (generační) kontinuitu. Předpokládá se také, že třídy mají přirozené hranice.“

Příslušníci dané sociální třídy mají podobné objektivní podmínky a životní šance, navíc spolu s generační kontinuitou a sociální blízkostí mají dosti podobný životní styl, a dokonce i vytváří specifické subkultury, hodnotové systémy a životní strategie, což nakonec přechází v pocit určité sounáležitosti, který je doprovázen podobnými politickými názory, postoji a podobným způsobem jednání. Sociální třída je užší pojem než sociální vrstva. (Šanderová, 1999)

2.2 Sociální stratifikace ve třech dimenzích

Jedná se o trojici základních determinantů, na jejichž základě je možné zařadit jedince na příslušné místo společenského žebříčku. Jmenovitě se jedná o bohatství, moc a prestiž, přičemž jsou tyto faktory vzájemně propojeny a vzájemně se také ovlivňují. Znalost těchto dimenzí je pro stratifikační analýzu naprostým základem.

2.2.1 Materiální zabezpečení

Ekonomické zajištění jedince je ve společnosti nejnápadnějším a ve vědomí člověka také nejdůležitějším aspektem sociální nerovnosti. Na první pohled si lidé všímají rozdílů v životní úrovni způsobenou rozdíly v příjmech a následně tedy i majetku a jeho vlastnictví.

Šanderová (2000) definuje vlastnictví jako soubor dispozičních práv a povinností týkajících se půdy, nemovitostí, zboží, služeb, peněz a cenných papírů, přičemž se tato práva a povinnosti mohou v různých společnostech dosti odlišovat. V individuální rovině se vlastnictví projevuje jako množství majetku, kterým daná osoba či domácnost disponuje. Nejčastěji je majetek výsledkem hromadění či investice příjmů, získat ho však můžeme i dědictvím či darem. Majetek může mít formu vlastnictví půdy, nemovitostí, různých cenných papírů (akcie, obligace apod.), uměleckých, sběratelských a dalších cenných předmětů, starožitností a úspor.

Příjem může plynout buď z práce, nebo z kapitálu, a to nejčastěji v podobě finančních prostředků, budov, půdy, autorských práv apod. V závislosti na tom, z čeho vyplývá, může mít příjem podobu platu, mzdy nebo nějakého zisku (nájemné, úrok, podíl na zisku, dividendy apod.), ale může se jednat také o různé příspěvky či podpory, případné výhry a podobné jednorázové příjmy. (Šanderová 2000)

2.2.2 Moc

Moc představuje šanci, příp. pravděpodobnost jedince či celé skupiny lidí prosadit svou vlastní vůli, a to i přes odpor jiných, kteří se musí této vůli podříditi. Tato šance může být v krajních případech buď stoprocentní nebo nulová. V reálných mocenských vztazích se však šance na prosazení pohybuje mezi těmito dvěma extrémními případy.

Moc je jedním ze základních prvků sociálního jednání. Mocenské prvky lze pozorovat prakticky ve všech společenských uskupeních. Nejedná se tedy pouze o institucionalizované skupiny, ale i primární skupiny, ve kterých se vždy někteří jednotlivci nebo celé skupiny lidí snaží prosadit své cíle, jejichž dosažení je však často v nesouladu s cíli jiných. Skutečnost, že známky moci nalezneme ve všech mezilidských vztazích, vhodně popisuje Šanderová (2000, s. 123): „*Každé sociální jednání (včetně běžné konverzace) je v zásadě zároveň vždy uplatňováním moci a každá sociální skupina (i zcela neformální) představuje mocenské uspořádání.*“

Podle Webera (1922) lze na moc nahlížet ze dvou různých pohledů. První, často vnímaný, jako jediný, je ten, kdy moc lidí na straně jedné, znamená podřízenost jiných na straně druhé. Moc však může plnit i funkci integrativní, což znamená využít moc ve prospěch dosažení společných cílů. Z tohoto důvodu rozlišujeme moc na moc jako sílu a moc jako disciplínu (příp. autoritu). Moc jako síla, jak je již popsáno výše, je prosazování vůle mocných na úkor zájmů podřízených, tedy vůči jejich odporu. Nicméně autorita neboli legitimní moc je prosazování vůle mocných se souhlasem podřízených. Jedná se tedy o uplatňování moci, které je alespoň z části v zájmu celku, tj. v zájmu celé skupiny či společnosti.

Příznivci marxistického pojetí stratifikace se zabývají především konfliktní stránkou moci. Podle nich plyne moc přímo z vlastnictví výrobních faktorů, a díky tomu mohou ti, jenž těmito faktory disponují uplatňovat svou moc a naplňovat tak své cíle na úkor podřízených. Pojetí weberiánské zas klade důraz na latentní konflikt, který může mít v konečném důsledku pozitivní vliv. Vhodným příkladem tohoto konfliktu může být konkurence. K tomuto dochází z důvodu, že moc podle weberiánského pojetí ovlivňuje materiální zabezpečení a prestiž, které pak zpětně působí opět na moc. (Šanderová 2000)

Problematika moci, jako významného determinantu sociální stratifikace je složitá, nicméně vhodné zjednodušení do dvou mocenských aspektů přináší právě Šanderová (2000, s. 124): „*S určitým zjednodušením lze říci, že sociální nerovnost má dva základní mocenské aspekty. Jednak jde o nerovnost v polické struktuře společnosti a jednak o nerovnost v hierarchii řízení produkce materiálních i nemateriálních statků.*“ První aspekt se týká především problematiky elit, zatímco aspekt druhý souvisí s vymežováním ostatních vrstev a společenských tříd.

2.2.3 Prestiž

„Prestiž znamená úctu nebo uznání, kterého se člověku dostává od ostatních. Lze porovnávat a rozlišovat lidi s vyšší nebo s nižší prestiží.“ (Nový, Surynek a kolektiv, 2007, s. 92)

Prestiž určuje možný vliv dané osoby, je zdrojem motivace a souvisí také s uspokojováním základních lidských potřeb jako je uznání a seberealizace. Prestiž je především výsledkem ocenění důležitosti činnosti, kterou člověk provozuje, a také pramení ze zásluh, schopností a chování daného jedince k druhým apod. Toto ocenění je zcela individuální, díky čemuž se daný jedinec zase odlišuje od ostatních v rámci sociální skupiny. Často se stává, že má prestiž vyrovnávací efekt v tom smyslu, že vyšší prestiž mívají většinou ti, kteří si podle názoru ostatních v dané společnosti zaslouží také vyšší ocenění, co se majetkové situace nebo moci týče, k čemuž však z určitých důvodů nedochází. Na druhou stranu je prestiž často faktorem, který se za určitých podmínek a okolností stává v různé míře závislým právě na materiálním zabezpečení (bohatstvím) a na moci. (Nový, Surynek a kolektiv, 2007)

Šanderová (2000, s. 125) popisuje prestiž takto: „*Sociální prestiž je úcta spojená s určitým statusem, která se pak přenáší na individua, která tento status zaujala.*“ Dále popisuje, že se k této prestiži pojí nejrůznější atributy jako jsou různé čestné tituly a diplomy a případně také práva spojená s těmito tituly. Může jít o právo nosit určitý specifický oděv, sedět na určitém místě, jíst specifický druh stravy apod. Veškeré tyto nabyté atributy mají určitou symbolickou hodnotu, a nakonec přechází do celkového životního stylu daného statusu a tedy jedince, který místo tohoto statusu zaujímá. K symbolům prestiže patří jednoznačně místo bydliště, vlastnění cenných předmětů (např. značkový oděv, luxusní automobil apod.) a také členství v některých zájmových klubech a společnostech. (Šanderová, 2000)

Co se sociální stratifikace a celého tématu této práce týče, zajímá nás nejvíce morální hodnocení činnosti člověka, tedy prestiž povolání, která se často nazývá jako funkční prestiž. Tento typ prestiže je relativně nejstálější a v porovnání s ostatními typy i nejobecnější, co se povědomí běžné populace týče, což je způsobeno především tím, že zaměstnání je pravděpodobně nejsnáze dostupnou informací, kterou lze o druhých získat. Prestižní hierarchie je výsledkem dělby práce a je ve všech vyspělých společnostech velice podobná, což souvisí především s globalizací světa. (Kapr, 1967)

2.3 Vybrané teorie sociální stratifikace

2.3.1 Klasické teorie

Klasické teorie sociální stratifikace jsou spojeny především s jmény Karel Marx a Max Weber. Jedná se o významné sociology, kteří se aktivně zabývali sociálními rozdíly mezi lidmi, a to nejen z ekonomického hlediska, ale také s ohledem na politické, ideologické a názorové rozdíly různých lidí a sociální skupiny, které utvořil trh práce.

Pohledy obou sociologů na daný problém jsou však odlišné, a tuto odlišnost stručně popisuje například Katrňák (2005, s. 14): „*Zatímco Marx usiloval o vymezení okolností, za nichž komunita a její duch budou triumfovat nad atomizací a individualizací moderní společnosti, Weberovi šlo o zmapování základů sociálních nerovností v moderní společnosti bez jejich zásadnějšího významového hodnocení.*“

Pojďme si teď ještě blíže představit jednotlivé teorie, které se staly základem pro moderní výzkum sociální stratifikace.

Marxovo pojetí sociální stratifikace

Základními předpoklady, díky kterým formuluje člověk způsob svého jednání a uvažování, jsou podle Marxe ekonomické podmínky. Způsob života, myšlení a také přístup k okolnímu světu jedince je dán především tím, jaké je jeho materiální zabezpečení a jaké má životní šance, které jsou většinou na materiálních zdrojích závislé. Z toho tedy vyplývá, že pokud by se mělo změnit jednání a uvažování člověka, musí se nejdříve změnit úroveň jeho materiálního blahobytu.

Z makrosociálního hlediska si lze tuto myšlenku převést tak, že způsob výroby statků a poskytování služeb, tedy výrobní vztahy, tvoří ekonomický základ společnosti, který pak souvisí s celkovým uspořádáním společnosti, vstupuje do všech společenských vztahů a vytváří tak zcela specifický typ společnosti. Vývoj a celkovou souvislost způsobu výroby a uspořádání společnosti popisuje Katrňák (2005, s. 15): „*Otrokářská výroba souvisela se starověkými společnostmi, feudální způsob výroby charakterizoval středověké společnosti a kapitalistický způsob výroby podmiňuje existenci moderních společností.*“

Ve všech společnostech však platí, že člověk neprodukuje zboží či ostatní statky sám, ale vstupuje přitom do různých vztahů s jinými lidmi. To, jaké místo v těchto vztazích

zaujímá, je dáno především tím, zda vlastní nebo nevlastní výrobní prostředky. Dle názoru Marxe vznikají třídní nerovnosti jen za podmínky, že je vykořisťování součástí výrobních vztahů. V praxi to vypadá tak, že si vlastníci výrobních faktorů přivlastňují veškerou nadhodnotu, která vzniká rozdílem mezi prodejní cenou výrobku a vstupy, mezi které patří především mzda, kterou obdrží dělníci za výrobu výrobku. Je to právě moc vlastníků nad těmi, jež nevlastní nic, která jim toto dovoluje. Z toho vychází i Marx a v kapitalistické společnosti tak identifikuje dvě hlavní sociální třídy: kapitalisty (buržoazii), kteří jsou vlastníky a mohou tak ovládat výrobní faktory a dělníky (proletariát), kteří nevlastní nic a nemají žádnou moc. Jsou to tedy kapitalisté, kteří rozhodují a vykořisťují dělníky, kteří jsou naopak v podřízeném postavení vůči kapitalistům a jsou jimi vykořisťováni. (Katrňák, 2005)

Toto základní rozdělení na dva proti sobě stojící tábory vychází již z historie, což vysvětluje i sám Marx společně s Engelsem (1972): „*Dějiny všech dosavadních společností jsou dějinami třídních bojů. Svobodný a otrok, patricij a plebejec, baron a nevolník, cechovní mistr a tovaryš, zkrátka utlačovatel a utlačovaný stáli proti sobě ve stálém protikladu, vedli nepřetržitý boj, tu skrytý, tu otevřený, boj, který pokaždé končil revolučním přetvořením celé společnosti nebo společným zánikem bojujících tříd.*“

Pro shrnutí lze tedy říci, že zastánci marxistického přístupu spatřují příčinu ekonomické nerovnosti a s tím souvisejícího třídního postavení jednice ve vykořisťování. Podle nich je bohatství jednoho dáno chudobou druhého. Chudí jsou chudí proto, že část hodnoty jejich práce si ponechává v rukou někdo jiný, který je díky tomu bohatý. Jsou vykořisťováni proto, že nemají potřebnou moc a přístup ke zdrojům, jež nakonec přináší zisk. Z toho důvodu mají také odlišné zájmy, které přecházejí do jejich osobních životů. Třídní struktura je tedy v marxistickém pojetí třídní analýzy dána především hranicemi toho, co si člověk dovolit může a co naopak nemůže, což v konečném důsledku udává meze jeho ekonomického, kulturního, sociálního a politického života. (Katrňák, 2005)

Weberovo pojetí sociální stratifikace

Weberovo pojetí sociální stratifikace obsahuje hned tři základní prvky, přičemž největší důraz klade na prvek první, který však zahrnuje hned dva odlišné pojmy – sociální třídu a třídní postavení.

Jako třídní postavení je brán stav, kdy jsou zdroje, které podmiňují životní šance jedince, pro určitý počet lidí ve společnosti dosti podobné. Z toho vyplývá, že lidé, kteří mají stejné množství majetku a podobné příležitosti k získání ekonomického příjmu, se nachází také v podobném třídním postavení. Tím však tato diference nekončí. Dalším aspektem třídění je druh majetku, díky němuž plyne vlastníkovému zisk. Může se jednat o vlastnictví budov, výrobních zařízení, zvířat, lidí, finančních prostředků, půdy apod. V případě, že osoba takovýto druh majetku nevlastní, tak třídění probíhá podle typu služeb, které tato osoba na trhu práce nabízí.

U těch, jejichž třídní postavení je stejné, se také očekává, že budou mít podobné tržní zájmy. Majitelé výrobních prostředků (třída kapitalistů) mají jiné možnosti na trhu práce a také jiné ekonomické zájmy než lidé, kteří tyto výrobní prostředky nevlastní, ale spoléhají na své odborné znalosti a vzdělání (střední třída), nebo lidé, kteří musí na trhu práce spoléhat pouze na svou manuální zručnost či fyzickou sílu (nekvalifikovaná dělnická třída). Zde už se dostáváme k pojmu sociální třída. Sociální třídou rozumíme skupinu lidí v podobném třídním postavení. Zatímco tedy třídní postavení posuzuje materiální nerovnosti ve společnosti, které následně podmiňují životní šance na trhu práce a zboží, sociální třída definuje různé sociální skupiny, které se mohou v důsledku těchto nerovností utvářet a jejichž představitelé vynikají podobným typem jednání.

Vedle třídního postavení a sociální třídy pracuje Weber ještě se dvěma dalšími prvky. Pozornost je dále věnována statusovým skupinám a politickým stranám.

Statusové skupiny jsou skutečnými sociálními skupinami, čímž se od sociálních tříd odlišují. Mají uspořádanou vlastní skupinovou strukturu a mezi jejich členy probíhají sociální interakce. Tyto skupiny dávají člověku identitu v návaznosti na pozitivní či negativní osobní ocenění. Příslušníci těchto skupin mají určitou statusovou čest a s ostatními příslušníky je spojuje stejný materiální zájem. Do stejné statusové skupiny může patřit jak člověk majetný, tak nemajetný, jelikož je pro statusovou příslušnost rozhodující především životní styl a sociální vazby v rámci této skupiny.

V dobách, kdy dochází k relativní technologické a ekonomické stabilitě převažuje právě stratifikace podle statusových skupin nad třídní stratifikací, kterou jsem se zabýval výše. Člověk je v takovém případě oceňován spíše v symbolickém smyslu, protože zde není nutné brát v úvahu to, co umí nebo co dokáže. Jakmile však dojde k technologickému pokroku a tím i k ekonomickým změnám, dochází k posílení stratifikace podle tříd

a člověk je na trhu práce hodnocen především podle svých schopností, kvalifikace a výkonu.

Politickým stranám je ze všech třech konceptů věnována nejmenší pozornost. Jejich přítomnost je důsledkem nerovnosti v distribuci moci. Příslušníci těchto politických stran společně usilují o získání co možná největší moci, aby pak mohli ovlivňovat život v celé společnosti. Existence politických stran je závislá na existenci racionálního řádu, do jehož správy se politické strany snaží dostat své reprezentanty. Politické strany často zastupují zájmy určité třídy či statusové skupiny, ale pravidlem to není.

Weberovo pojetí stratifikace moderní společnosti tedy zahrnuje sociální třídy, statusové skupiny a politické strany. Tyto základní osy jsou v praxi často propojeny, ale analyticky je lze rozlišovat v závislosti na typu interakce, subjektivní identitě a formě kolektivního jednání. (Katrňák, 2005)

2.3.2 Současné teorie

Goldthorpův třídní model

Jedná se o třídní model vyspělých kapitalistických zemí, který je velice často používán nejen v rámci mezinárodních výzkumů, ale můžeme se s ním setkat i u nás. V literatuře se často uvádí pod názvem Goldthorpovo třídní schéma, ale ještě častěji se s ním setkáme pod zkratkou EGP, jelikož své původní schéma modifikoval pro potřeby mezinárodní komparace ve spolupráci s Eriksonem a Portocarerovou (zkratku tvoří první písmena jmen všech tří autorů). (Šanderová, 2000)

Definici a význam EGP vhodně formuluje Katrňák a Fučík (2010, s. 28-29): „*Cílem třídního schématu je odlišit pozice na trhu práce a ve struktuře zaměstnanců, nebo bychom mohli přesněji říci diferencovat tyto pozice podle typu pracovní smlouvy, s níž jsou svázány.*“ Z tohoto popisu vyplývá, že se schéma týká pouze pozic na trhu práce, tedy jednotlivých zaměstnání, nikoliv tedy osob, které tyto pozice pouze obsazují.

Kompletní jedenáctitřídní EGP schéma vyobrazuje tabulka 1. Každá z tříd je označena římskou číslicí, kterou případně doplňuje i abecední písmeno.

Tvůrci rozlišují trojici základních třídních pozic. Tyto pozice jsou odvozeny podle toho, zda člověk pracovní sílu kupuje, prodává, nebo nedělá ani jedno z toho. Jedná se

tedy o rozlišení zaměstnavatele, zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné. Toto označení je však příliš obecné, a proto se v třídění pokračuje dále.

Nejdříve se zaměříme na rozdělení zaměstnavatelů na velké a malé. Mezi velké zaměstnavatele se řadí vlastníci restaurací, obchodů, hotelů nebo menších podniků a firem, nejedná se tedy o představitele kapitalistické elity nebo majitele velkých průmyslových podniků. Velcí zaměstnavatelé zaujímají třídu I. Oproti nim se drobní zaměstnavatelé liší buď v počtu zaměstnanců, kterých zaměstnávají maximálně desítky (třída IVa a IVc), nebo nemají zaměstnance žádné (třída IVb a IVc), anebo se mohou lišit velikostí vlastněného podílu na vedení podniku.

Třídní pozice zaměstnanců je rozlišována v závislosti na typu pracovní smlouvy, tedy na vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Na jedné straně stojí zaměstnanci ve služebním vztahu k zaměstnavateli (smlouva o zastávané pozici), na straně druhé jsou zaměstnanci se zaměřením na pracovní výkon (smlouva o vykonávané práci).

Prvním typem smlouvy se vyznačují všichni odborníci, manažeři, úředníci a vzdělání technici. Jejich další zařazení je dáno především stupněm dosaženého vzdělání, rozhodovacími pravomocemi a velikostí platu. Může se tak jednat o vyšší třídu (třída I) nebo třídu nižší (třída II). Představitelé těchto pozic berou za svou práci plat, který je dán pracovní smlouvou a počtem hodin strávených v zaměstnání.

Druhý typ smlouvy je typický pro všechny dělníky. Ty lze dále dělit jednak podle sektorů, ve kterých působí, a jednak podle kvalifikace, které dosahují. Samostatnou třídu tvoří kvalifikovaní průmysloví pracovníci (třída VI), protože se od ostatních tříd (třída nekvalifikovaného dělnictva VIIa a třída zemědělských dělníků VIIb) liší zejména výší jejich příjmu, jistotou zaměstnání a také mírou autonomie. Tito zaměstnanci pobírají mzdu, která je vázána na jejich pracovní výkon.

Můžeme se však setkat i pracovními pozicemi, kde je pracovní smlouva výsledkem kombinace smlouvy o vykonávané práci a smlouvy o služebním vztahu. Na tyto pozice můžeme zařadit rutinní nemanuální pracovníky v administrativě, obchodě či ve službách, kteří se pak dělí podle výše příjmu a celkové odbornosti na vyšší (třída IIIa) a nižší (třída IIIb). Dále do této skupiny patří polokvalifikovaní technici a dělničtí mistři (třída V), kteří bývají většinou ve služebním poměru, čímž se od dělníků, kterým jsem se věnoval v odstavci výše.

Poslední skupinu tvoří osoby samostatně výdělečně činné, které se dělí podle sektoru, ve kterém působí. Setkat se s nimi můžeme v sektoru primárním (třída IVc) nebo v sektorech ostatních (třída IVa). (Katrňák & Fučík, 2010; Erikson & Goldthorpe, 2002)

Celý model EGP můžeme pak vertikálně rozdělit do tří odlišných bloků, které více či méně odráží třídní uspořádání, které vznikne v závislosti na prestiži jednotlivých pracovních pozic nebo velikosti socioekonomického statusu. Tyto bloky jsou v tabulce 1 odděleny přerušovanou čarou. Nejvýše položený blok představuje třídy služeb, tzv. salariát, naopak nejnižší posazený blok reprezentuje dělnická třída. Mezi těmito bloky se nachází tzv. mezilehlé třídy, jejichž mezilehlost je dána nejednoznačností jejich pracovního kontaktu, a tedy je nelze zařadit ani do salariátu, ani do třídy dělnické. Jejich postavení je tedy dáno nejednoznačností, nikoliv tím, že by se nacházely uprostřed tříd dle vertikálního uspořádání třídních pozic. (Katrňák & Fučík, 2010)

Tabulka 1: EGP třídní schéma

Třídní pozice	Profesní zastoupení	Typ vztahu
I.	Vysoce postavení odborníci, administrativní pracovníci a manažeři; velcí zaměstnavatelé	Služební
II.	Odborníci, úředníci a manažeři nižšího postavení; technici vyššího stupně	Služební (modifikovaný)

IIIa.	Rutinní nemanuální pracovníci vyššího stupně	Kombinovaný
IIIb.	Rutinní nemanuální pracovníci nižšího stupně	Smlouva o vykonávané práci (modifikovaná)
IVa.	Drobní zaměstnavatelé	-
IVb.	Osoby samostatně výdělečně činné bez zaměstnanců	-
IVc.	Farmáři	-
V.	Technici nižšího stupně; mistři a vedoucí manuálních dělníků	Kombinovaný

VI.	Kvalifikovaní manuální dělníci	Smlouva o vykonávané práci (modifikovaná)
VIIa.	Nekvalifikovaní manuální dělníci (mimo primární sektor)	Smlouva o vykonávané práci
VIIb.	Dělníci pracující v zemědělství a jiní dělníci v primárního sektoru	Smlouva o vykonávané práci

Zdroj: Erikson & Goldthorpe (2002, s. 33)

Wrightova třídní analýza

Erik Olin Wright je významným představitelem marxistického pojetí sociální stratifikace. Tento významný sociolog vytvořil vlastní neomarxistickou teorii stratifikace s ohledem na změny, které proběhly v kapitalistické společnosti od dob K. Marxe. První verze Wrightova třídního schématu byla však dosti kritizována, a tak byl E. O. Wright nucen svou první verzi revidovat, což se mu podařilo. V této práci se budu dále zabývat pouze druhou verzí Wrightova třídního schématu.

Ve svém druhém třídním schématu odvozuje Wright sociální třídy na základě vlastnických vztahů, přičemž vlastnictví zahrnuje nejen ekonomickou dimenzi, ale i dimenze další. A jak uvádí Katrňák (2005), každá dimenze je obdařena jiným typem výhod, stejně jako zde působí jiný typ vlastnických vztahů, což vede k jinému třídnímu rozdělení a jinému typu vykořisťování.

V tomto ohledu rozlišuje Wright čtyři základní typy výhod, které byly v průběhu historie nerovnoměrně přerozdělovány. Tou první je nerovná distribuce moci nad pracovní silou, která souvisí s násilným vykořisťováním v rámci třídní struktury tvořené feudály a nevolníky. Další výhodou v pořadí je nerovná distribuce výrobních prostředků, kdy dochází k vykořisťování prostřednictvím trhu práce, kde proti sobě stojí kapitalisté a dělníci. Dále jde o nerovnou distribuci výhod, které plynou z postavení v rámci organizace nebo podniku. K vykořisťování zde dochází na základě redistribuce kapitálu v podnikové hierarchii, kde najdeme jak manažery, tak zaměstnance bez rozhodovacích pravomocí. Nakonec vstupuje do hry i nerovná distribuce vzdělání a odborných znalostí. Zde dochází k vykořisťování v rámci redistribuce vědění, což má za následek rozdělení pracovníků na odborníky a dělníky.

Kombinace všech těchto forem vykořisťování je podle Wrighta jádrem všech třídních nerovností současného kapitalismu. Tabulka 2 zobrazuje všech dvanáct tříd, které Wright formulovat, včetně popisků výhod, které je podmiňují.

Tabulka 2: Revidovaná Wrightova typologie sociálních tříd

		Vlastnictví výrobních prostředků			Bez vlastnictví [placení zaměstnanci]			
		Vlastníci výrobních prostředků						
Vlastníci s dostatkem kapitálu k zaměstnávání druhých, přičemž nemusí pracovat	1 Buržoazie	4 Odborní manažeři	7 Polokvalifikovaní manažeři	10 Nekvalifikovaní manažeři				+
	2 Drobní zaměstnavatelé	5 Odborní vedoucí	8 Polokvalifikovaní vedoucí	11 Nekvalifikovaní vedoucí				>0 Postavení v organizační strukturu
	3 Maloburžoazie	6 Odborní pracovníci	9 Polokvalifikovaní dělníci	12 Proletariát				-
					+	>0	-	Znalosti a dovednosti

Zdroj: Wright (1985, s. 88)

3 CÍL A METODIKA PRÁCE

Cílem bakalářské práce je analyzovat sociální strukturu společnosti v návaznosti na diferenciaci v odměňování, resp. v pracovních a vlastnických důchodech, a následně popsat projevy dopadů těchto nerovností a také predikovat očekávaný vývoj v oblasti stratifikace společnosti.

3.1 Způsoby vyjádření příjmových nerovností

Pro sledování a porovnávání příjmové situace a příjmových ukazatelů se jako základní proměnná používá tzv. disponibilní příjem. Disponibilní příjem je součet pracovních a vlastnických důchodů, transferů a sociálních dávek v peněžní formě, od něhož se odečtou daně z příjmů a majetku společně se sociálním zabezpečením, které si platí zaměstnanec, samostatně výdělečně činná osoba nebo nezaměstnaný sám. (Stávková, Antošová, & Birčáková, 2013)

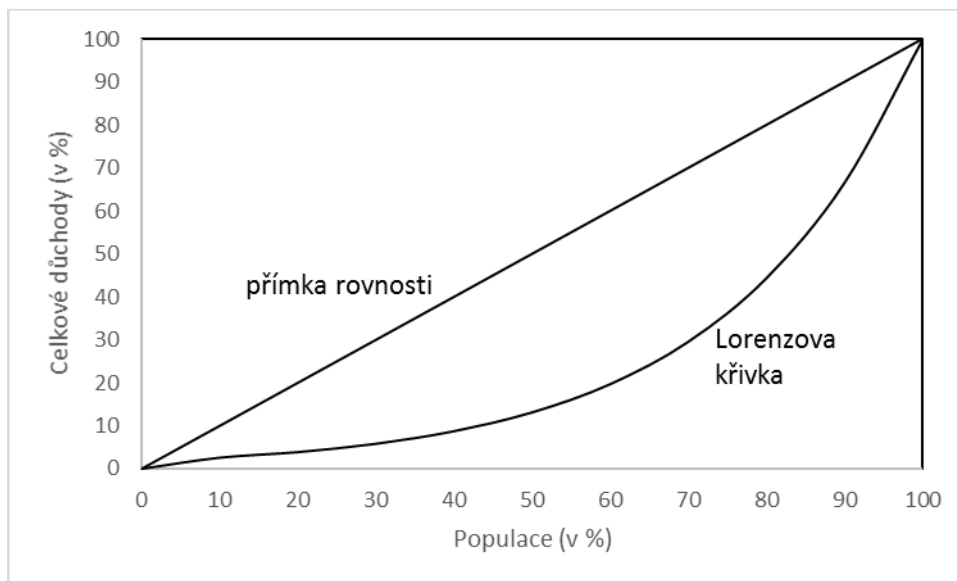
Způsobů, jak lze měřit nerovnost existuje mnoho, proto svůj výběr omezím pouze na některé z nich:

1. Lorenzova křivka,
2. Giniho koeficient,
3. koeficient příjmové nerovnosti S80/S20,
4. podíl decilů na celkovém příjmu.

Lorenzova křivka

Lorenzova křivka slouží ke grafickému vyhodnocení míry příjmové nerovnosti. Křivka ukazuje, jak velký podíl na celkových důchodech připadá určitému podílu obyvatel. Pokud by došlo k úplné rovnováze, dostala by se Lorenzova křivka do úhlu 45°. V tomto případě mluvíme o tzv. přímce rovnosti, kdy je podíl příjemců důchodů shodný s jejich podílem na celkových důchodech. V opačném případě, tedy v absolutní nerovnosti, by křivka kopírovala osy grafu, což by v praxi znamenalo, že by jedna osoba byla jediným příjemcem celkového důchodu a ostatní by neobdrželi nic. Z toho vyplývá, že čím větší jsou příjmové rozdíly, tím více je Lorenzova křivka vzdálena od přímky rovnosti. (Kotýnková & Kubelková, 2010)

Obrázek 1: Lorenzova křivka

Zdroj: Vlastní zpracování

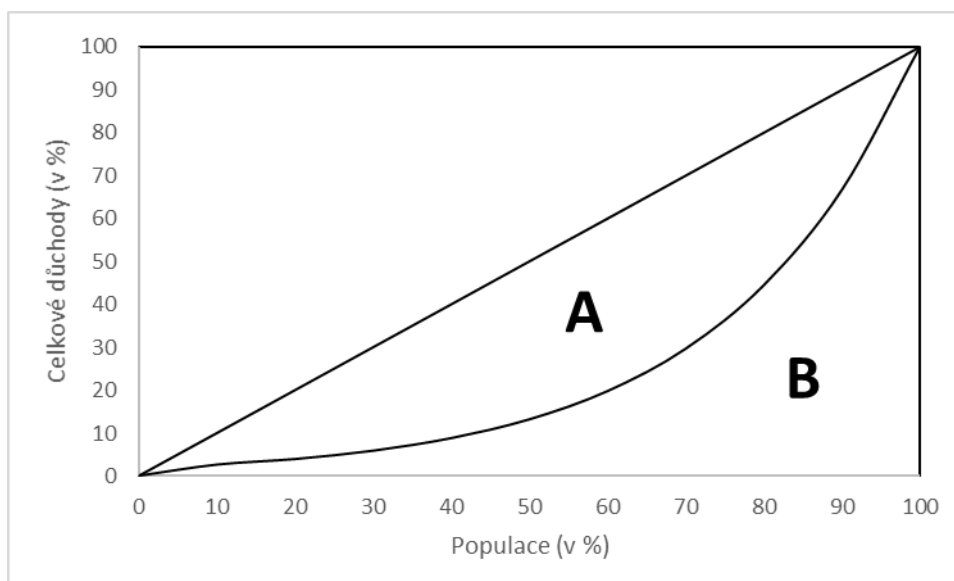
Giniho koeficient

Z Lorenzovy křivky je odvozen Giniho koeficient. Giniho koeficient vyjadřuje odklon Lorenzovy křivky od křivky rovnosti a vypočteme jej jako podíl plochy A a součtu ploch A a B z obrázku 2:

$$G = \frac{A}{A+B} .$$

Hodnoty tohoto ukazatele se pohybují mezi 0 a 1, přičemž hodnota odpovídající 0 znamená, že ve státě panuje absolutní rovnost. Na druhé straně hodnota 1 představuje úplnou nerovnost, což znamená, že čím blíže se hodnota koeficientu dostává k jedné, tím větší jsou i rozdíly v příjmech dané společnosti. Hodnota Giniho koeficientu se nejčastěji vyjadřuje v procentech.

Obrázek 2: Výpočet Giniho koeficientu

Zdroj: Vlastní zpracování

Giniho koeficient je možné vypočítat i bez pomoci Lorenzovy křivky, prostřednictvím matematického vzorce, který je založen na průměru rozdílu v příjmech mezi všemi možnými dvojicemi jednotlivců:

$$G = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |x_i - x_j|}{2 \cdot n^2 \cdot \bar{x}}, \text{ kde}$$

- x_i jsou důchody dvou jedinců náhodného výběru,
- n je celkový počet osob,
- \bar{x} je průměrný důchod na jednotlivce.

Hlavní výhodou tohoto výpočtu je, že není nutné jedince či skupiny seřazovat podle výše jejich příjmu. Další metodou, jak lze vypočítat Giniho koeficient, je Brownův vzorec:

$$G = |1 - \sum_{i=1}^n (x_i - x_{i-1}) \cdot (y_i + y_{i-1})|, \text{ kde}$$

- x_i je kumulovaný podíl příjemců důchodů, přičemž $x_0 = 0$ a $x_n = 1$,
- y_i je kumulovaný podíl důchodů, přičemž $y_0 = 0$ a $y_n = 1$.

Tento způsob výpočtu je v praxi mnohem častější a používanější. (Lapáček, 2007)

Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20

Kvintilový poměr neboli koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 je definován jako poměr celkových důchodů, které připadají na horních 20 % osob s nejvyššími důchody v dané společnosti (jedná se tedy o 5. kvintil) k celkovému objemu důchodů, které připadají na spodních 20 % osob s nejnižšími důchody v této společnosti (tedy 1. kvintil).

Ve formě matematického vzorce je tedy zápis následující:

$$K_{S80/S20} = \frac{\sum \text{důchodů osob nacházející se v 5.kvintilu}}{\sum \text{důchodů osob nacházející se v 1.kvintilu}}.$$

Hodnota koeficientu se může teoreticky pohybovat v intervalu od jedné do nekonečna. Čím vyšší hodnoty koeficient S80/S20 dosahuje, tím jsou i vyšší celkové důchody 20 % nejbohatších osob v dané společnosti vzhledem k celkovým důchodům 20 % nejchudších a tím je tedy vyšší i celková příjmová nerovnost v této společnosti. Na druhou stranu, čím více se hodnota koeficientu S80/S20 blíží jedné, tím jsou příjmy v dané společnosti vyrovnanější. (Lapáček, 2008)

Podíl decilů na celkovém příjmu

Posledním z vybraných způsobů vyjádření příjmových nerovností je sledování rozdílů v příjmech prostřednictvím decilů příjmového rozložení, resp. sledování podílů na celkovém příjmu připadající jednotlivým decilům příslušné společnosti (první decil odpovídá prvním 10 % osob s nejnižšími příjmy, druhý decil odpovídá druhým 10 % osob atd.). Výsledky tohoto způsobu sledování nerovností jsou obvykle převedeny do grafického zpracování za daný rok, což umožňuje snadnější orientaci v jednotlivých rozdílech. (Veselková, 2012)

3.2 Způsob sběru a zpracování dat

Pro vypracování této bakalářské práce je využíváno sekundárních statistických dat. Zdrojem těchto dat jsou především internetové stránky Českého statistického úřadu. Konkrétně se jedná především o výběrové šetření Životní podmínky (EU-SILC) a výběrové šetření Struktura mezd zaměstnanců. Dále jsou využívána data z internetových stránek

Statistického úřadu Slovenské republiky a také data z internetových stránek Eurostatu, tedy Statistického úřadu Evropské unie.

Zjištěná data jsou prostřednictvím počítačového programu MS Excel zaznamenávána do přehledných grafů a tabulek. Údaje uvedené v těchto tabulkách a grafech jsou pak následně analyzovány, srovnávány a vyhodnocovány, včetně jejich dopadů a predikce dalšího očekávaného vývoje. Zjištěné výsledky jsou uvedeny v závěru bakalářské práce.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část bakalářské práce je rozdělena do 4 tematických kapitol.

První kapitola se zabývá analýzou příjmových nerovností pomocí základních ukazatelů. Tato kapitola je dále rozdělena do dvou podkapitol. První z nich je věnována pouze ukazatelům pro Českou republiku, druhá podkapitola je věnována mezinárodnímu srovnání ukazatelů příjmových nerovností v rámci Evropské unie.

Druhá kapitola je věnována příčinám a charakteristikám celkových příjmových nerovností, kde je každé z jednotlivých příčin věnována speciální podkapitola.

Obsahem třetí kapitoly je podrobnější popis jednotlivých dopadů nerovnosti v příjmech z různých hledisek.

Tématem poslední kapitoly praktické části je očekávaný vývoj v oblasti příjmové nerovnosti a stratifikace společnosti.

4.1 Ukazatelé příjmových nerovností

4.1.1 Ukazatelé pro Českou republiku

Lorenzova křivka

Jak již bylo zmíněno, Lorenzova křivka je základním ukazatelem příjmové nerovnosti daného státu. Zkonstruovanou Lorenzovu křivku pro Českou republiku v roce 2014 vycházejí z tabulky 3, která ukazuje hodnoty průměrného čistého ročního příjmu na osobu v domácnosti, můžete vidět v grafu 1.

Je zřejmé, že vzdálenost Lorenzovy křivky od tzv. přímky rovnosti není příliš velká, což značí, že se České republice daří udržovat dobrou míru příjmové nerovnosti a nedochází tak k výraznějším rozdílům.

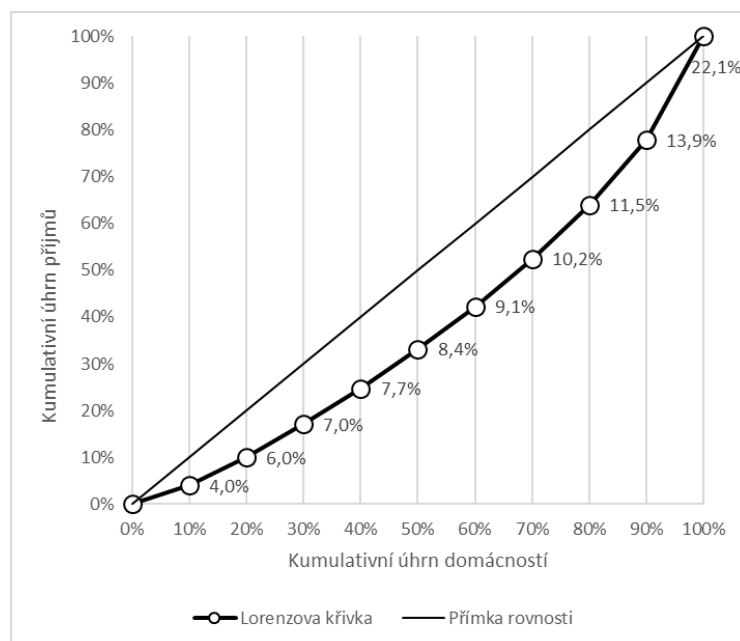
V tabulce 3 jsou uvedeny nejen jednotlivé podíly domácností na celkovém příjmu, ale také čistý příjem v Kč na osobu v domácnosti.

Tabulka 3: Podíly domácností na celkovém příjmu

Podíl domácností	10%	20%	30%	40%	50%
Čistý příjem v Kč	70 045	104 414	122 000	134 381	145 631
Podíl na celkovém příjmu	4,0%	6,0%	7,0%	7,7%	8,4%
<hr/>					
Podíl domácností	60%	70%	80%	90%	100%
Čistý příjem v Kč	158 466	176 750	200 705	242 064	384 028
Podíl na celkovém příjmu	9,1%	10,2%	11,5%	13,9%	22,1%

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

Graf 1: Lorenzova křivka v ČR (2014)

Zdroj: Vlastní zpracování

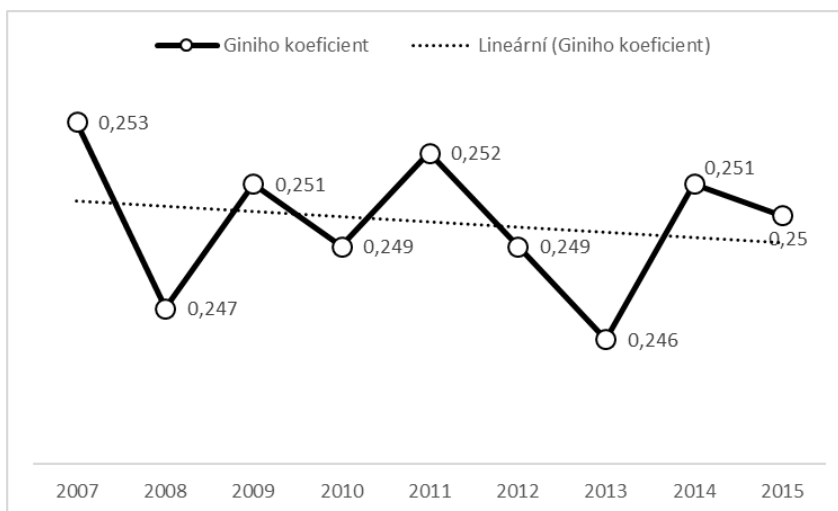
Giniho koeficient

Pro sledování vývoje nerovnosti v příjmech daného území jako celku je vhodnějším ukazatelem Giniho koeficient. Giniho koeficient je vhodnějším ukazatelem především v případech, kdy se nerovnosti mění jen minimálně v průběhu několika let a uvedené výsledky chceme převést do grafické podoby. Zakreslení Lorenzovy křivky by bylo v takovém případě velmi nepřehledné.

Toto přesně platí i pro Českou republiku, kde se nerovnost mění v průběhu posledních několika let jen minimálně a při sledování změn v nerovnostech z hlediska dlouhodobého dochází k pouze malým změnám, které jsou zobrazeny v grafu 2, který ukazuje hodnoty Giniho koeficientu pro Českou republiku v průběhu devíti let, přesněji od roku 2007 do roku 2015. Tyto malé změny jsou však vzhledem k nerovnostem v příjmech pozitivní,

což je v grafu 2 patrné, pokud se zaměříme na spojnici trendu, která má klesající charakter.

Graf 2: Giniho koeficient v ČR (2007-2015)

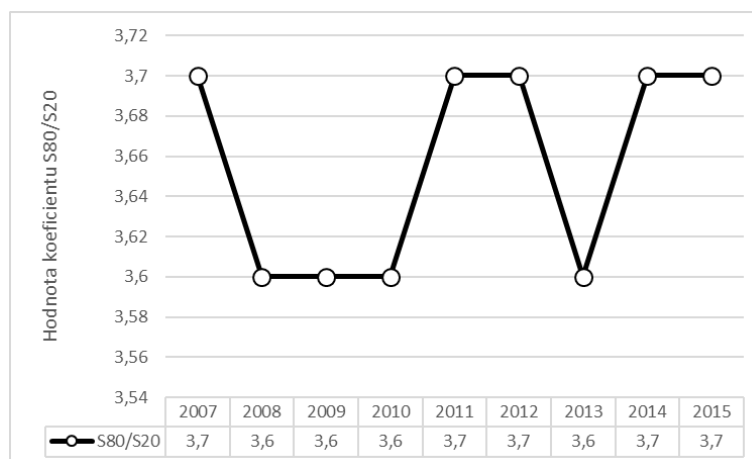

Zdroj: Eurostat; vlastní zpracování

Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20

Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 je dalším velice oblíbeným ukazatelem, kterým lze analyzovat vývoj nerovností daného území v čase. Pokud se podíváme na hodnoty tohoto ukazatele, které jsou uvedené v grafu 3, můžeme si všimnout, že za posledních devět let dochází v České republice ke střídání pouze dvou jedinečných hodnot, a sice 3,6 a 3,7, přičemž lze konstatovat, že žádný trend zde není patrný.

Graf 3: Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 v ČR (2007-2015)

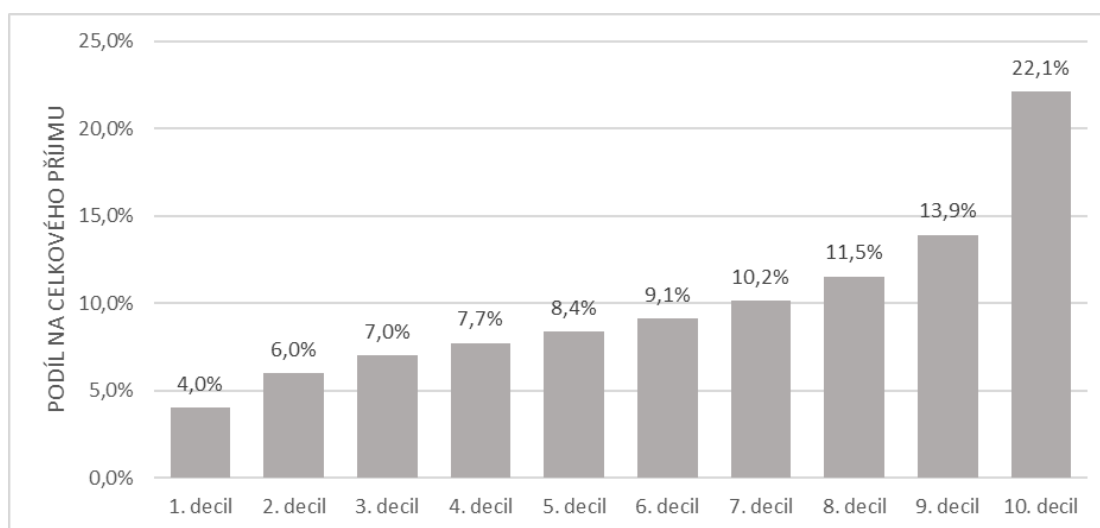
Zdroj: Eurostat; vlastní zpracování

Pokud se na hodnotu tohoto koeficientu podíváme z praktického hlediska, znamená to, že v České republice připadlo například v roce 2015 na pětinu osob s nejvyššími příjmy 3,7krát více příjmu než na pětinu osob s příjmy nejnižšími.

Podíl decilů na celkovém příjmu

Jednoduchým, ale zároveň také velice výstižným ukazatelem je podíl decilů na celkovém příjmu. Přehled podílů připadající na jednotlivé decily podle průměrného příjmu na osobu v domácnosti lze najít v grafu 4, který navíc jednotlivé podíly vyobrazuje v přehledných sloupcích, díky kterým si lze reálnou situaci dobře představit.

Graf 4: Podíl decilů na celkovém příjmu v ČR (2014)

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

Pokud se zaměříme na srovnání 1. decilu, tedy nejchudších 10 % zkoumané populace, a 10. decilu, který představuje 10 % osob s nejvyššími příjmy, rozdíly v příjmech jsou obrovské. Přesněji je podíl na celkovém příjmu 10. decilu 5,5krát větší než podíl 1. decilu. V průměru má tedy člověk nacházející se v prvním decilu 5,5krát nižší roční příjmy na osobu než člověk nacházející se v decilu desátém.

Tabulka 4 srovnává podíly decilů na celkovém příjmu v České republice v roce 2014 s rokem 2008. K nejvýznamnější změně došlo v rámci 10. decilu, u kterého klesl podíl na celkovém příjmu na osobu v domácnosti z 23 % v roce 2008 na 22,1 % v roce 2015. Oproti tomu si nejvíce přilepsil 9. decil, jehož podíl se zvýšil o 0,3 %.

Tabulka 4: Podíl decilů na celkovém příjmu v ČR (2008 a 2014)

Rok	1. decil	2. decil	3. decil	4. decil	5. decil
2014	4,0%	6,0%	7,0%	7,7%	8,4%
2008	4,1%	6,1%	7,0%	7,6%	8,3%

Rok	6. decil	7. decil	8. decil	9. decil	10. decil
2014	9,1%	10,2%	11,5%	13,9%	22,1%
2008	9,0%	10,0%	11,3%	13,6%	23,0%

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

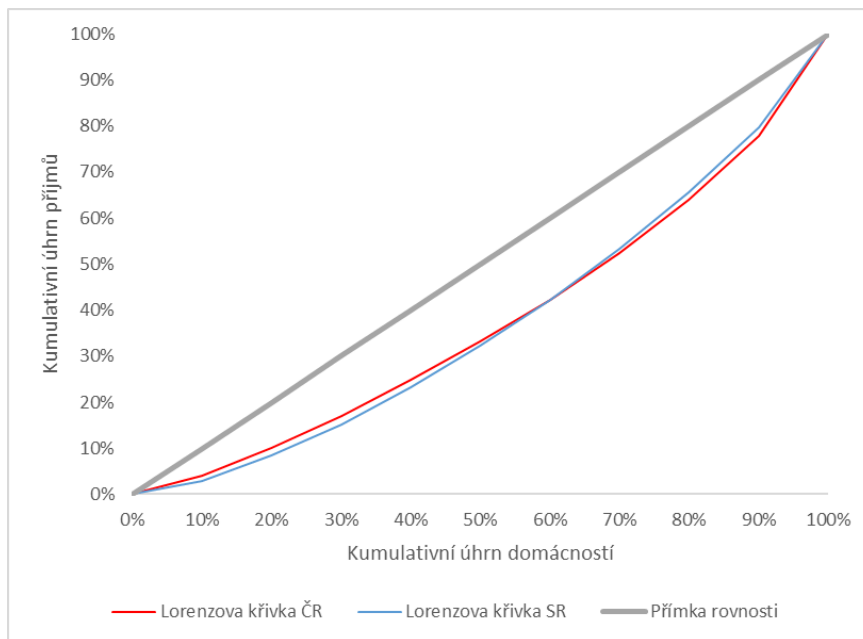
Může se to zdát jako pozitivní, když 10 % osob s nejvyššími příjmy již nemá takový podíl, jako dříve, když se ale zaměříme na tabulku jako celek, nesledujeme tedy jednotlivé decily samostatně, jsou výsledky spíše lehce znepokojující. Zatímco na jedné straně směřující k 10. decilu se objevuje čím dál více osob, kterým se jejich celkové příjmy zvyšují, na straně druhé, tedy na té chudší, podíl příjmu o něco klesá, což může do budoucna značit problém.

4.1.2 Mezinárodní srovnání v rámci Evropské unie

Lorenzova křivka

V grafu 5 jsou zakresleny a porovnány Lorenzovy křivky České republiky a Slovenska, které charakterizují vývoj příjmových nerovností v roce 2014. Z grafu je zřetelné, že obě země jsou na tom v problematice příjmových nerovností podobně, rozdíly jsou totiž minimální. Čeho si však lze všimnout je rozdíl v zakřivení a poloze obou křivek k přímce rovnosti. Zatímco do zhruba 60 % kumulovaného úhrnu domácností má k přímce rovnosti blíže křivka charakterizující vývoj v České republice, zbytkem domácností má k přímce rovnosti blíže Slovensko.

Graf 5: Srovnání Lorenzovy křivky v ČR a SR (2014)

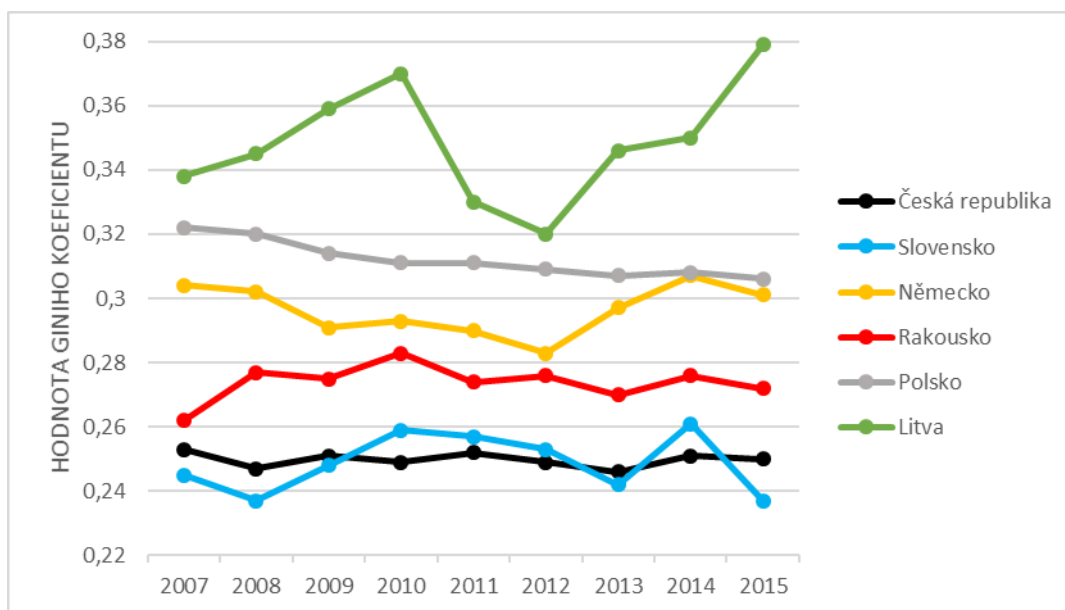
Zdroj: Český statistický úřad a Statistický úřad Slovenské republiky; vlastní zpracování

Giniho koeficient

Giniho koeficient je jedním ze dvou nejpoužívanějších ukazatelů příjmových nerovností, které se používají v celosvětovém měřítku. Mezi vybrané státy Evropské unie, které jsou srovnávány se situací v České republice patří veškeré sousední státy a dále také Litva, která se řadí ke státům s největšími rozdíly v příjmech v celé Evropské unii.

Průběžný vývoj hodnot Giniho koeficientu u všech těchto států je zaznamenán v grafu 6. Podle tohoto grafu můžeme říci, že Česká republika patří k zemím, které se mohou pochlubit dobrou mírou nerovnosti v příjmech. Společně se sousedním Slovenskem, které je v posledním sledovaném roce na tom o něco lépe, se řadí mezi nejvíce rovnostářské země v celé Evropě, do kterých patří především severské země mimo Evropskou unii jako je například Island nebo Norsko. Úplně odlišná situace je však v pobaltských státech, které v grafu 6 reprezentuje Litva, která je zároveň nejméně rovnostářskou zemí v Evropské unii celkově. Ve střední části grafu se nachází hodnoty pro Německo a Polsko, které přibližně odpovídají celkovému průměru Evropské unie, jehož hodnota byla v roce 2015 přesně 0,31. Veškeré výsledné hodnoty Giniho koeficientu za rok 2015 jsou u všech vybraných států přesně uvedeny v tabulce 5, a to včetně průměru celé Evropské unie.

Graf 6: Giniho koeficient vybraných států EU (2007-2015)

Zdroj: Eurostat; vlastní zpracování

Tabulka 5: Giniho koeficient vybraných evropských států v roce 2015

Stát	Česká republika	Slovensko	Německo	Rakousko	Polsko	Litva	EU průměr
Hodnota Giniho koeficientu (2015)	0,25	0,237	0,301	0,272	0,306	0,379	0,31

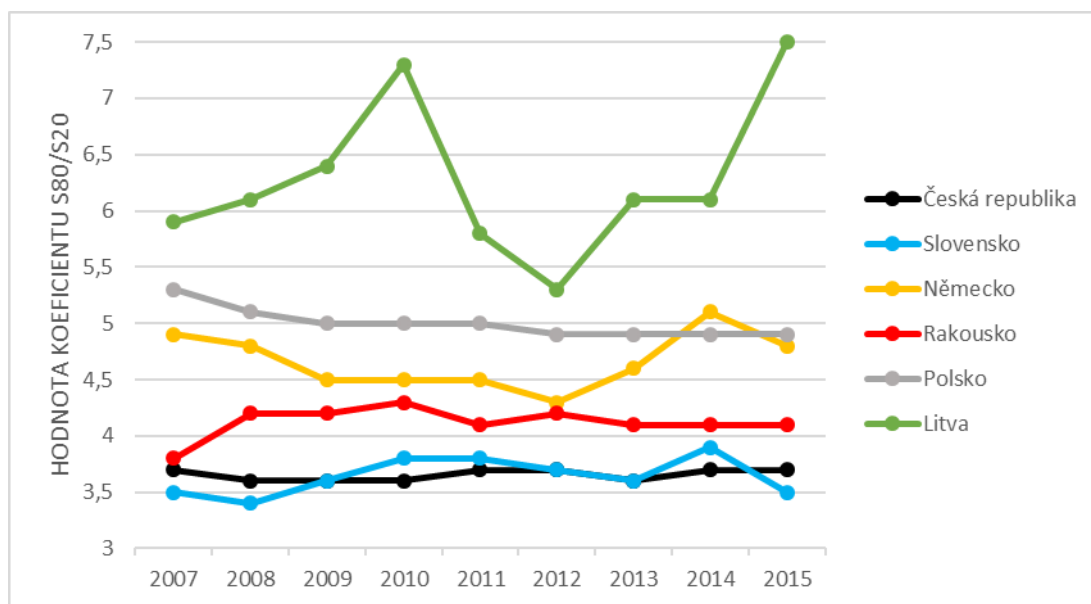
Zdroj: Eurostat; vlastní zpracování

Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20

Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 je druhým velice používaným ukazatelem příjmové nerovnosti, který je používán k mezinárodnímu srovnávání celkové nerovnosti mezi jednotlivými státy. Pro srovnání hodnot jiných států Evropské unie s Českou republikou jsou vybrány stejné státy, jako v případě Giniho koeficientu, jedná se tedy konkrétně o Slovensko, Rakousko, Německo, Polsko a Litvu.

Výsledky této analýzy jsou graficky zpracovány v grafu 7 a ukazují hodnoty koeficientu S80/S20 jednotlivých zemí v období 2007 až 2015. Grafické výsledky jsou na první pohled dosti podobné právě výsledkům Giniho koeficientu, což jen potvrzuje situaci příjmové nerovnosti v těchto vybraných státech. Nicméně je třeba zdůraznit, že se jedná o jiný ukazatel, který vychází z jiných dat a slouží ke zjištění příjmových nerovností z jiného úhlu pohledu.

Graf 7: Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 vybraných států EU (2007-2015)

Zdroj: Eurostat; vlastní zpracování

Pro lepší přehlednost jsou výsledky z posledního sledovaného období uvedeny v tabulce 6, kde je uveden i celkový průměr Evropské unie. Z tabulky je patrné, že Česká republika dosahuje lepší hodnoty koeficientu příjmové nerovnosti, než je celkový průměr Evropské unie. Z tohoto pohledu jsou na tom podobně i všechny země, které s Českou republikou sousedí.

Tabulka 6: Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 vybraných států EU (2015)

Stát	Česká republika	Slovensko	Německo	Rakousko	Polsko	Litva	EU průměr
Hodnota koeficientu S80/S20 (2015)	3,7	3,5	4,8	4,1	4,9	7,5	5,2

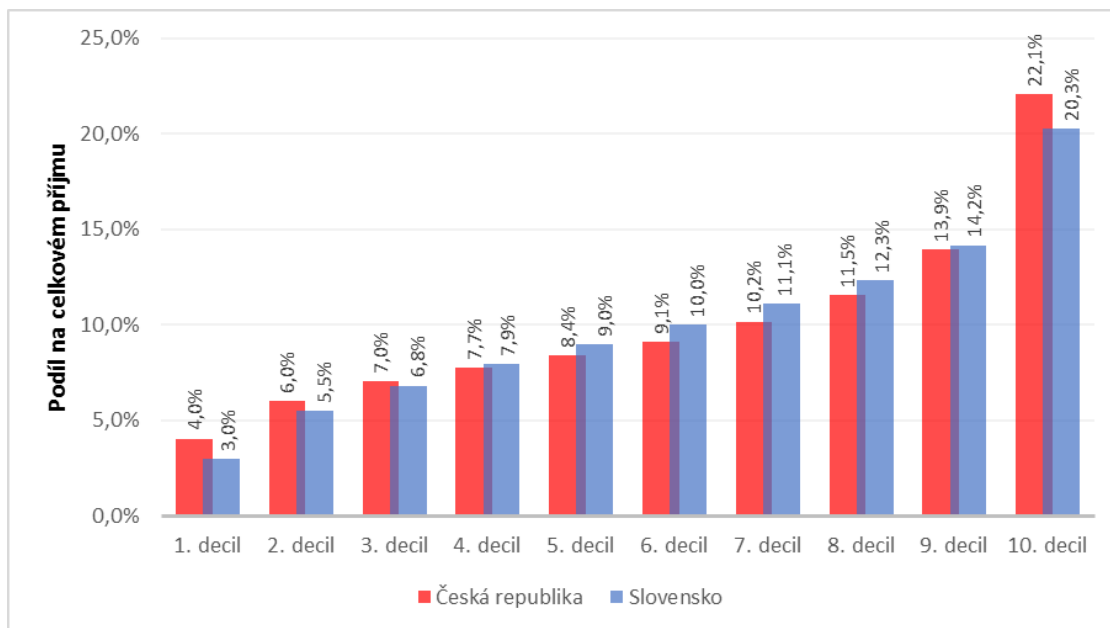
Zdroj: Eurostat; vlastní zpracování

Podíl decilů na celkovém příjmu

Podíl decilů na celkovém příjmu je ukazatel, který se pro mezinárodní srovnávání nerovnosti už tolik nepoužívá. Z tohoto důvodu je zde uvedeno pouze srovnání se sousedním Slovenskem. Výsledky tohoto srovnání jsou zřejmé z grafu 8, který srovnává podíl decilů na celkovém příjmu v České republice a na Slovensku v roce 2014. Významnější rozdíly můžeme sledovat na obou stranách grafu. Největší rozdíl v podílu na celkovém příjmu je v 10. decilu, jehož podíl na celkovém příjmu je v České republice o 1,8 % vyšší

než na Slovensku. Znamená to tedy, že v České republice má 10 % osob s nejvyšším průměrným příjmem na osobu v domácnosti o 1,8 % větší podíl na celkovém příjmu, než horních 10 % osob s nevyšším příjmem na Slovensku. Druhým nejvýraznějším rozdílem je fakt, že na Slovensku zaujímá 1. decil pouhé 3 % z celkových příjmů, zatímco v České republice jsou to 4 %.

Graf 8: Srovnání podílu decilů na celkovém příjmu v ČR a SR (2014)

Zdroj: Český statistický úřad a Statistický úřad Slovenské republiky; vlastní zpracování

4.2 Charakteristika a příčiny nerovností a rozdílů v příjmech

V této kapitole jsou charakterizovány možné příčiny nerovností a rozdílů v celkových příjmech, které jsou podmíněny rozdíly na jiných úrovních. V jednotlivých podkapitolách jsou zde postupně popsány příčiny příjmových rozdílů v podobě různé úrovně vzdělání, geografické polohy, rozdílného věku či pohlaví, pracovní činnosti a různého ekonomického odvětví. Poslední podkapitola je věnována také rozdílům ve vlastnických příjmech.

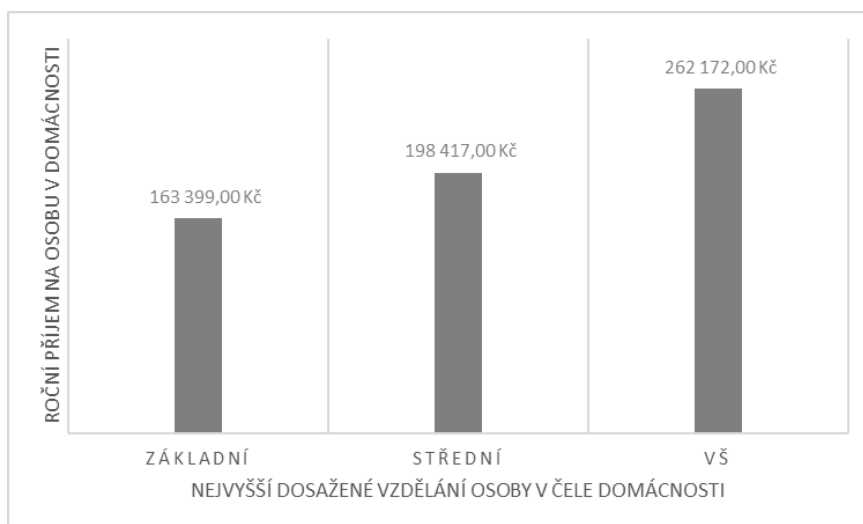
4.2.1 Nerovnosti v celkových příjmech podle dosaženého vzdělání

První z možných příčin nerovností v příjmech jsou nerovnosti v nejvyšším dosaženém vzdělání. Podle Večerníka (1998) lidé, kteří dosáhnout vyššího vzdělání mají větší šanci následně najít i zaměstnání, které je spojeno s vyšší prestiží, ale hlavně také s vyšším příjmem. Tento fakt dokazuje i graf 9, který vyobrazuje rozdíly v ročních čistých příjmech na osobu v domácnosti podle nejvyššího dosaženého vzdělání osoby v čele domácnosti, přičemž jako osoba v čele domácnosti je brán vždy muž, a to bez ohledu na výši jeho příjmu. Pouze v případě, kdy není v domácnosti muž přítomen, přechází tento titul ženě. Příkladem tohoto může být například matka samoživitelka.

Rozdíly v příjmech podle grafu 9 jsou výrazné. Zatímco průměrný roční příjem na osobu v domácnosti s osobu v čele se základním vzděláním tvořil v roce 2015 pouhých 163 399 Kč, v případě osoby v čele s dokončenou vysokou školou byl tento roční příjem vyšší téměř o 100 tisíc Kč, a to už je významná částka. V případě domácnosti s osobou v čele, která má dosažené středoškolské vzdělání, je průměrný roční příjem jejích členů 198 417 Kč na osobu.

Důvodem sledování dat přepočtených na osobu v domácnosti je ten, aby poskytnuté informace více zobrazovali skutečnou životní úroveň jednotlivých domácností jako celku, protože vysoký příjem osoby v čele ještě nemusí znamenat skutečnost, že je celá domácnost dobře zajištěna. Vhodným příkladem může být právě matka samoživitelka s vystudovanou vysokou školou a slušným osobním příjmem, která se musí starat o více dospívajících dětí. V takovém případě bude osobní příjem matky vysoký, ale celkové životní podmínky v domácnosti budou téměř na hranicích minima.

Graf 9: Roční příjmy na osobu v domácnosti podle vzdělání osoby v čele

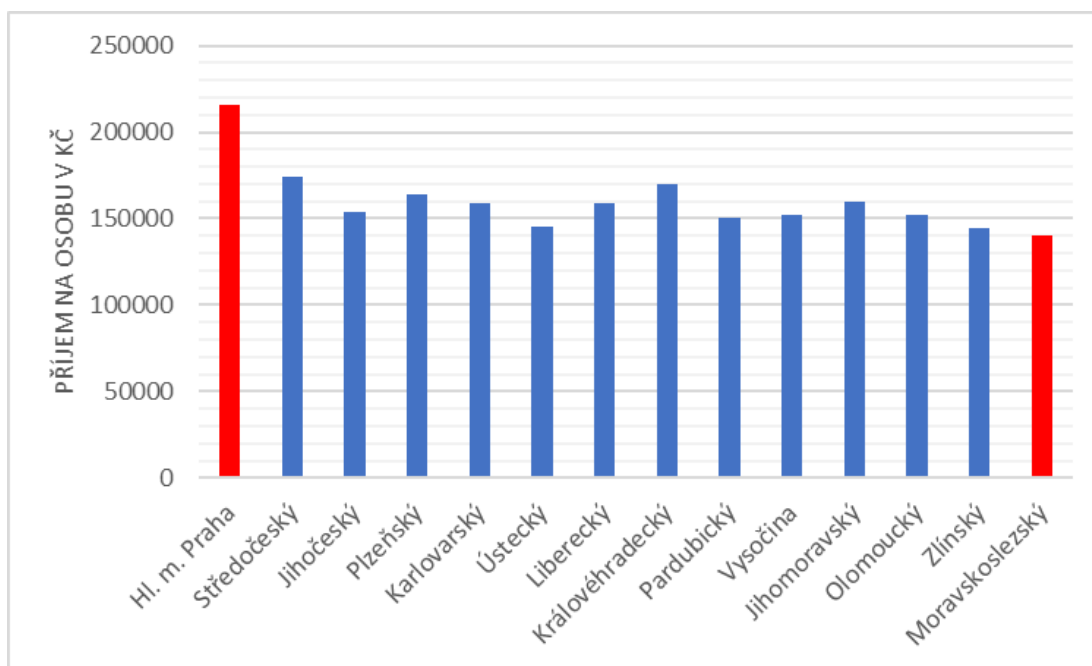
Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

Mimo vyšší příjem představuje vyšší vzdělání i „kulturní kapitál“, který podle Večerníka (1998) otevírá dveře do světa vyšších sociálních vrstev, včetně tomu odpovídajícího způsobu života a užitečných sociálních kontaktů.

4.2.2 Nerovnosti v celkových příjmech podle regionu

Další rozdíly v příjmech můžeme sledovat z geografického hlediska. V grafu 10 jsou k vidění rozdíly v průměrných čistých příjmech na osobu v domácnosti podle krajů v České republice v roce 2014. Červené sloupce představují kraje s nejvyšším a nejnižším průměrným příjmem na osobu. Nejlépe jsou na tom v průměru domácnosti v Praze, ve které v roce 2014 činil průměrný roční příjem na osobu v domácnosti 216 117 Kč, což je o 41 716 Kč více než v kraji Středočeském, který se umístil na místě druhém a o 53 072 Kč více než tvořil průměr v celé republice, přičemž tohoto průměru dosahují vedle hlavního města Prahy a kraje Středočeského pouze kraj Plzeňský a Královéhradecký. Na straně druhé se nachází Moravskoslezský kraj, kde byl příjem na osobu v domácnosti v roce 2014 nejnižší a celkový roční průměr tak tvořil pouhých 140 513 Kč. Na spodní hranici průměrného příjmu se pohyboval také kraj Ústecký a kraj Zlínský.

Graf 10: Roční příjmy na osobu v domácnosti podle krajů

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

4.2.3 Nerovnosti v pracovních příjmech podle věku a pohlaví

Rozdíly v příjmech jsou závislé také na věku a pohlaví, což také dokládají údaje uvedené v tabulce 7, ve které jsou uvedené průměrné hrubé měsíční mzdy rozdělené podle věku a pohlaví v roce 2015.

Nejdříve se zaměříme na rozdíly v hrubých mzdách v závislosti na věku. Společně s věkem rostou znalosti a zkušenosti, proto mají nejmladší zaměstnanci také nejnižší hrubé mzdy. Tomuto faktu navíc přihrává také nízká vzdělanostní úroveň těchto mladých osob, protože jde o věkovou kategorii, která se obvykle ještě spíše věnuje studiím, aby nasbírala potřebné znalosti. Nejvyšších příjmů dosahují především muži okolo 40 let, kteří nasbírali v průběhu života již dostatek zkušeností a mají dostatek sil na to, aby je mohli využít k prospěchu svému i prospěchu celé společnosti. Postupně s věkem pak však klesá i životní energie a s tím i pracovní výkonnost, což v konečném důsledku vede ke snižování průměrné mzdy. Výjimkou však zůstává mužská populace v rozmezí 65 let a více, kde se vyskytuje řada mužů, kteří patří mezi zkušené řídicí pracovníky s vysokým platovým ohodnocením, a kteří předávají své nabyté zkušenosti svým mladším kolegům. Z tohoto důvodu, je i zde průměrná mzda vyšší.

Druhou příčinnou celkových příjmových rozdílů jsou také rozdíly v pohlaví. Z tabulky 7 je na první pohled zřetelné, že muži mají vyšší průměrné hrubé mzdy než ženy. Tuto skutečnost můžeme pozorovat ve všech věkových kategoriích. Největší rozdíly v příjmech obou pohlaví se objevují kolem 35 až 40 let. Rozdíl mezi průměrnou měsíční hrubou mzdou mužů a žen je zde zhruba 10 tisíc Kč.

Tabulka 7: Průměrné hrubé měsíční mzdy podle věku a pohlaví (2015)

Věk	Muži	Ženy
do 19 let	17 747 Kč	15 580 Kč
od 20 do 24 let	20 738 Kč	18 044 Kč
od 25 do 29 let	25 853 Kč	23 245 Kč
od 30 do 34 let	30 480 Kč	25 605 Kč
od 35 do 39 let	34 036 Kč	24 379 Kč
od 40 do 44 let	34 459 Kč	24 273 Kč
od 45 do 49 let	33 117 Kč	24 103 Kč
od 50 do 54 let	31 738 Kč	24 463 Kč
od 55 do 59 let	29 552 Kč	24 013 Kč
od 60 do 64 let	29 973 Kč	27 410 Kč
65 let a více	31 708 Kč	23 988 Kč

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

4.2.4 Nerovnosti v pracovních příjmech podle zaměstnání

Další příčinou nerovností a rozdílů v příjmech je zastávaná pracovní pozice. Základními předpoklady pro získání určité pracovní pozice jsou odpovídající znalosti, dovednosti, vlastnosti, charakter a vzdělání. Rozdíly podle druhu zaměstnání jsou tedy úzce spjaté s již rozebíranými rozdíly ve vzdělání.

V tabulce 8 jsou uvedeny průměrné hrubé mzdy mužů a žen podle hlavních pracovních tříd CZ-ISCO v roce 2015. Průměrná hrubá mzda se liší v závislosti na náročnosti vykonávané pracovní činnosti. Nejvyšší průměrné hrubé mzdy se podle tabulky 8 tak těší řídicí pracovníci, jejichž práce je tak ceněna nejvíce. Je to dáno vysokými požadavky na jejich schopnosti a znalosti. Nejvíce je však ohodnocena odpovědnost, kterou tito pracovníci přebírají za chod celého úseku, který řídí. V této kategorii je také největší rozdíl v průměrných hrubých mzdách mezi mužským a ženským pohlavím, což dokládá fakt, že jsou

to pořád více muži, kteří zastávají klíčové řídicí pozice a jsou za to náležitě odměňováni. Nejnižší průměrné peněžní ohodnocení pak mají logicky pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, kteří většinou zaujímají podřadné pracovní pozice, které mohou vykonávat bez vyššího vzdělání a bez odpovědnosti za druhé.

Tabulka 8: Průměrné hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd CZ-ISCO (2015)

Zaměstnání	Průměrná hrubá mzda	
	Muži	Ženy
Zaměstnanci v ozbrojených silách	28 211 Kč	29 201 Kč
Řídící pracovníci	66 321 Kč	48 425 Kč
Specialisté	46 238 Kč	33 340 Kč
Techničtí a odborní pracovníci	33 952 Kč	27 246 Kč
Úředníci	27 064 Kč	21 991 Kč
Pracovníci ve službách a prodeji	19 642 Kč	16 490 Kč
Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	20 986 Kč	18 594 Kč
Řemeslníci a opraváři	24 520 Kč	18 609 Kč
Obsluha strojů a zařízení, montéři	23 908 Kč	19 969 Kč
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	17 791 Kč	14 275 Kč

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

4.2.5 Nerovnosti v pracovních příjmech podle odvětví

V návaznosti na rozdíly podle jednotlivých druhů povolání, můžeme pozorovat také další rozdíly v odměňování v závislosti na odvětví, ve kterém daná osoba působí. Tyto rozdíly jsou podmíněny jednak tím, jak se danému odvětví momentálně daří hospodářsky jako celku, a jednak tím, jak je odvětví prestižní, tedy jak je vnímáno širokou veřejností.

Tabulka 9 obsahuje údaje o průměrných hrubých mzdách v jednotlivých odvětvích v roce 2015. Průměrné hrubé mzdy jsou dále rozděleny podle pohlaví. Nejvyšších příjmů zde dosahují zaměstnanci pracující v peněžnictví a pojišťovnictví. V tomto odvětví se točí velké peníze, zároveň se ale jedná o odvětví, které je plně nejistot a rizik. Navíc se jedná o velice prestižní odvětví. Na druhém místě v žebříčku nejvyšších průměrných mezd se umístili informační a komunikační činnosti, které v poledních letech těší velké

oblibě, což je dáno velmi rychlým rozvojem celkové technologie. V tomto odvětví dosahovaly průměrné měsíční mzdy u mužů 54 476 Kč a lze očekávat, že tyto průměrné mzdy budou ještě v následujících letech stoupat a odvětví informační a komunikační technologie se tak stane nejlépe placeným odvětvím vůbec. Na opačné straně se nachází odvětví zajišťující ubytování, stravování a pohostinství, následované administrativními a podpůrnými činnostmi, kde průměrné hrubé mzdy nedosahují ani 20 tisíc Kč za měsíc.

Tabulka 9: Průměrné hrubé mzdy podle odvětví (2015)

Odvětví	Průměrná hrubá mzda	
	Muži	Ženy
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	23 833 Kč	19 866 Kč
Průmysl	31 440 Kč	22 788 Kč
Stavebnictví	25 681 Kč	22 435 Kč
Obchod, opravy motorových vozidel	30 120 Kč	21 574 Kč
Doprava a skladování	26 279 Kč	24 862 Kč
Ubytování, stravování a pohostinství	16 369 Kč	15 059 Kč
Informační a komunikační činnosti	54 476 Kč	36 309 Kč
Peněžnictví a pojišťovnictví	66 985 Kč	39 643 Kč
Činnosti v oblasti nemovitostí	25 516 Kč	23 050 Kč
Profesní, vědecké a technické činnosti	38 302 Kč	28 690 Kč
Administrativní a podpůrné činnosti	19 536 Kč	18 098 Kč
Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení	31 994 Kč	28 005 Kč
Vzdělávání	33 733 Kč	25 173 Kč
Zdravotní a sociální péče	36 649 Kč	25 591 Kč
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	24 715 Kč	21 072 Kč
Ostatní činnosti	26 855 Kč	18 034 Kč

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

4.2.6 Nerovnosti ve vlastnických příjmech

Poslední z uváděných příčin celkové nerovnosti v příjmech jsou rozdíly ve vlastnických příjmech. Výše vlastnických důchodů je závislá na výši vlastněného majetku. V tabulce 10 jsou uvedeny průměrné roční hrubé příjmy na osobu v domácnosti podle postavení osoby v čele v roce 2014. Konkrétně jde o příjmy z kapitálového majetku, pod které v tabulce 10 spadají především příjmy v podobě úroků z vkladů, výnosů z dluhopisů, vkladových a podílových listů, dividend a podílů na zisku v obchodních společnostech. Dále jsou v této tabulce zobrazeny průměrné příjmy z pronájmu a příjmy z životního a penzijního pojištění.

Z pohledu průměrného příjmu z kapitálového majetku dosahují nejvyššího příjmu domácnosti, které mají ve svém čele zaměstnance s vyšším vzděláním (vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání). Osoby v těchto domácnostech dosahují průměrného příjmu 1 355 Kč za rok z kapitálového majetku. Naopak nejnižší příjmy z kapitálového majetku mají osoby v domácnostech se zaměstnancem s nižším vzděláním v čele. Jako druhý vlastnický důchod je sledován příjem z pronájmu, ze kterého se v průměru mohou nejvíce těšit osoby v domácnostech, v jejichž čele stojí osoba samostatně výdělečně činná. V tomto případě činí průměrný příjem na osobu z nájmu 2 750 Kč za rok. Nejnižšího příjmu z nájmu dosahují v průměru domácnosti nezaměstnaných osob v jejich čele. Poslední sledovanou hodnotou v tabulce 10 je hodnota průměrného příjmu z životního a penzijního pojištění, kde nejvyššího průměrného příjmu dosahují logicky právě domácnosti důchodců, kterým je tento příjem určen nejvíce.

Tabulka 10: Vlastnické příjmy na osobu podle osoby v čele domácnosti (2014)

Průměrný roční příjem na osobu 2014 (v Kč)	Domácnosti celkem	Zaměstnanci s nižším vzděláním	Zaměstnanci s vyšším vzděláním	Samostatně činní	Důchodci	Nezaměstnaní	Ostatní
z kapitálového majetku	627	109	1 355	689	185	433	229
z pronájmu	1351	475	1 548	2 750	1 199	332	2 280
z životního a penzijního pojištění	253	100	306	140	409	256	167

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

Z praktického hlediska je ještě potřeba zdůraznit, že kapitálová nerovnost (a tedy nerovnost týkající se vlastnických důchodů) má mnohem výraznější charakter než nerovnost v pracovních příjmech, které jsou věnovány předchozí 3 podkapitoly. Z tabulky 10 není možno toto tvrzení vyčíst, protože jsou zde uvedeny pouze průměrné hodnoty týkající se určitých skupin domácností. Konkrétní problematikou kapitálové nerovnosti se více zabýval Piketty (2015), který uvádí, že v současnosti dochází ve většině evropských států k tomu, že majetek 10 % nejbohatších obyvatel představuje asi 60 % národního majetku, který je tvořen jak majetkem soukromým, tak majetkem veřejným.

4.3 Dopady nerovnosti

Podle Atkinsona (2016) vede nárůst nerovností ve společnosti především ke snižování celkové sociální soudržnosti, dále pak k nárůstu kriminality, zhoršování kvality zdraví a k celé řadě dalších sociálních problémů.

Dobrym příkladem snižování sociální soudržnosti je prostorové oddělování jednotlivých skupin obyvatelstva do určitých městských čtvrtí a komunit. Obzvláště příslušníci vyšších tříd se rádi „opevňují“ ve svých čtvrtích. V České republice není sice tento trend na první pohled tak znatelný jako například ve Spojených státech amerických, ale i u nás se již objevují příměstské oblasti, kde si část dobře zajištěné populace staví své nové vily a snaží se tak distancovat od ostatních a zařadit se mezi „sobě rovné“. Největší problém tohoto trendu vystihl Keller (2011, s. 88): *„Rozvoj oddělených a chráněných komunit je sice vydáván ze strany investorů a developerů za nejmodernější trend bydlení, nápadné však je, že tento moderní trend nastupuje zvláště dynamicky v chudých a rozvojových zemích, v nichž výrazně chybí pocit bezpečí“*.

Dalším důsledkem růstu rozdílů v příjmech či v majetku může být i rostoucí kriminalita, která ve většině případů vychází z lidské povahy. Podnětem k vykonání trestného činu může být buď nedostatek něčeho zásadního (např. potrava), který přinutí dotyčného k zoufalému činu, nebo se může jednat pouze o pocit nespravedlnosti, který přejde do nekontrolovatelné agrese, která se pak může projevit poškozením majetku nebo úmyslné újmě na zdraví.

Zhoršení kvality zdraví v důsledku nerovnosti v příjmech můžeme sledovat z různých úhlů pohledů. Prvním z nich jsou omezené možnosti v dostupnosti lékařské péče. Léčba některých zdravotních komplikací je velice nákladná, a ne všechno je pojišťovna schopna hradit. Některé lékařské zákroky či pomocné zdravotní přístroje jsou tak nákladné, že si je může dovolit jen opravdu málokdo. Druhým pohledem se můžeme podívat na psychické zdraví a zátěž na organismus. Zátěží na organismus myslím fyzicky náročné práce v nehostinných podmínkách, ve kterých se někteří přemáhají, aby si něco málo vydělali a uživili nejen sebe, ale často i celou rodinu (což se aktuálně týká především rozvojových zemí). Třetím pohledem je prevence zdraví vhodnou stravou s dostatkem energie a s dobrou výživovou hodnotou, která vyžaduje kvalitní potraviny. Bohužel ne každý si může kvalitní potraviny dovolit. Takový člověk se pak nemůže řídit tím, co je pro něj dobré,

ale tím, na co má, což mu pak často přinese zdravotní komplikace v budoucnu, ale hlavně i další výdaje na jejich léčbu.

Základní problém jsem tedy už nakoušl na konci předchozího odstavce. Jde o to, že čím více má člověk (nebo celá domácnost) financí, tím více také dokáže ušetřit. Nejde jen o ušetření vlastního zdraví (které je samozřejmě nejcennější), ale i o ušetření dalších peněz a výdajů. Jako další příklad bych tedy mohl uvést pořízení nějakého domácího spotřebiče. Domácnost, která nedisponuje větším příjmem a nemůže si tolik dovolit, si pořídí co nejlevnější pračku, aby si vůbec mohli vyprat prádlo. Na druhé straně tu máme dobře zajištěnou domácnost, která si pořídí o 8 tisíc Kč dražší pračku, která je však mnohem úspornější. Zatímco náklady na provoz levnější pračky se pohybují okolo 6 tisíc Kč za rok, náklady na provoz úsporné pračky jsou poloviční. Znamená to tedy, že už za 3 roky na tom bohatší domácnost vydělává, navíc je jejich pračka kvalitnější, takže vydrží i déle. Podobně to funguje i u jiných výdajů domácnosti a čím větší nerovnosti v kapitálu jsou, tím větší jsou i podobné rozdíly, což znamená, že bohatí stále více bohatnou a chudí stále více chudnou (při nezměněných podmínkách).

Další negativní důsledek příjmové nerovnosti je dopad na životní prostředí. K poškozování životního prostředí dochází nepřímo právě prostřednictvím nakupování a užívání levných, a tím i často neekologických produktů. Můžeme si opět vzít příklad z předchozího odstavce, kde jsem popisoval, že domácnost s nízkou životní úrovní je nucena pořídit si levnou pračku, která je levná, ale bohužel má také vysokou spotřebu vody a elektrické energie, což samozřejmě životnímu prostředí moc neprospívá. Dalším zásahem do životního prostředí je brzké vyřazení pračky z provozu a následné nakládání se zbytkem nefunkčního spotřebiče, které je však otázkou. Podobné je to třeba i u osobních automobilů. Chudší rodina se nemůže dovolit nový model s úsporným motorem, ale musí sáhnout po ojetém voze s vysokou spotřebou a emisí zplodin. Výsledkem je zátěž životního prostředí, ale i zátěž rodiny, která utratí spoustu financí za palivo, a ještě k tomu dnes obdrží ekologickou daň od státu jako bonus za to, že si nemohou dovolit úspornější model.

Atkinson (2016) ve svém díle *Ekonomika nerovnosti* uvádí, že nárůst nerovnosti má za důsledek také zhoršování výkonu celkové ekonomiky státu. Jde totiž o snižování celkového užitku právě vlivem nerovnosti v příjmech, protože hodnota další jednotky příjmu je pro bohatého člověka nižší než pro člověka chudého. „*Pokud bychom přesunuli 1 libru od bohatého člověka k člověku chudšímu a ostatní podmínky se nezměnily, pak se sníží nerovnost a zvýší suma užitku pro společnost jako celek*“ (Atkinson, 2015, s. 30).

Významný je také dopad nerovnosti v příjmech a v celkových životních podmínkách na stát a jeho hospodaření. Stát se snaží o zmírnění rozdílů v životních podmínkách a o zajištění určité životní úrovně lidí prostřednictvím sociálních dávek. Pokud se zaměříme na Českou republiku, tvořily celkové výdaje na sociální zabezpečení 489 152 mil. Kč. Podrobné členění těchto dávek je uvedeno v tabulce níže.

Tabulka 11: Vývoj výdajů dávkových systémů MPSV

Dávkový systém	Výdaje (mil. Kč)	
	rok 2014	rok 2015
Dávky důchodového pojištění	376 407	385 520
<i>v tom: starobní důchody</i>	305 690	314 108
<i>invalidní důchody</i>	43 689	44 165
<i>vdovské důchody</i>	21 193	21 424
<i>vdovecké důchody</i>	2 540	2 564
<i>sirotčí důchody</i>	3 294	3 260
Dávky nemocenského pojištění	22 077	24 110
<i>z toho: nemocenské</i>	13 881	15 428
<i>peněžitá pomoc v mateřství</i>	7 334	7 611
<i>ošetřovné</i>	854	1 062
Podpory v nezaměstnanosti	9 262	8 276
Příspěvek na péči	20 402	21 167
Dávky pomoci v hmotné nouzi	11 295	10 518
<i>v tom: příspěvek na živobytí</i>	7 900	7 240
<i>doplatek na bydlení</i>	3 249	3 136
<i>mimořádná okamžitá pomoc</i>	146	142
Dávky pro osoby se zdravotním postižením	1 918	1 929
<i>z toho: příspěvek na mobilitu</i>	1 111	1 146
<i>příspěvek na zvláštní pomůcku</i>	805	783
Dávky státní sociální podpory	35 117	34 967
<i>z toho: rodičovský příspěvek</i>	22 913	22 480
<i>přídavek na dítě</i>	3 206	3 057
<i>příspěvek na bydlení</i>	8 844	9 161
<i>porodné</i>	143	256
Dávky péčovské péče	2 383	2 665
<i>z toho: odměna pěstouna</i>	1 424	1 625
<i>příspěvek na úhradu potřeb dítěte</i>	909	989
CELKEM	478 861	489 152

Zdroj: MPSV

4.4 Očekávaný vývoj v oblasti nerovnosti a stratifikace společnosti

Tato kapitola práce je věnována předpokládanému a očekávanému vývoji společnosti v příjmových nerovnostech a v celkové životní úrovni. Jedná se tedy o predikci dalšího vývoje v oblasti stratifikace společnosti, která je založená na získaných datech a jejich analýze v rámci této bakalářské práce s ohledem na názory jiných odborníků, kteří se touto problematikou zabývají již dlouhodobě.

Pokud se nejprve zaměříme na samotný vývoj příjmových nerovností a životní úrovně jednotlivých domácností v České republice, jsou výsledky těchto nerovností v posledních letech oproti jiným státům Evropské unie dosti podobné a stabilní, což je patrné v grafech 6 a 7 z kapitoly 3.1.2., která se věnuje právě mezinárodnímu srovnávání příjmových nerovností v rámci EU. Znamená to tedy, že v rámci České republiky nelze očekávat žádné významné změny v nerovnostech, které by mohli vést k náhlé změně celkového fungování ekonomiky státu. Jedinou otázkou v tomto ohledu však zůstává, zda bude stát i nadále schopen zajišťovat vhodné přerozdělování příjmů a dostatečně poskytovat sociální podporu znevýhodněným tak, aby se tato nízká hladina nerovnosti bezpečně udržela.

Z tohoto hlediska je důležité si uvědomit, že celková populace stárne. Tento jev potvrzují i údaje v tabulce 12, která sleduje vývoj průměrného věku, indexu stáří a indexu ekonomické závislosti v letech 2005, 2010 a 2015. Index stáří znamená počet osob ve věku 65 let a více, který připadá na 100 dětí do 14 let. Dalším použitým ukazatelem, který dokazuje proces stárnutí obyvatelstva je index ekonomické závislosti, který představuje počet osob ve věku 0-19 let a osob ve věkové kategorii 65 a více let na 100 osob ve věku od 20 do 64 let, tedy na 100 osob ve věku produktivním. Výsledky jsou dosti znepokojivé, protože při takovémto rychlém růstu stáří populace je dost pravděpodobné, že dojde k vyrovnání či dokonce k obrácení poměru mezi obyvatelstvem produktivním a neproduktivním, které je víceméně závislé na sociálních dávkách a výkonnosti pracujících osob.

Tabulka 12: Ukazatelé věkového složení (2005-2015)

Ukazatel	2005	2010	2015
Průměrný věk	40,0	40,8	41,9
<i>z toho: muži</i>	38,4	39,3	40,4
<i>ženy</i>	41,5	42,3	43,3
Index stáří	97,0	107,8	119,0
Index ekonomické závislosti	54,4	55,0	61,4

Zdroj: Český statistický úřad; vlastní zpracování

Dalším ohrožením je změna v rozložení síly soukromého a veřejného sektoru. Touto problematikou se blíže zabývá Brychtová (2013), která tvrdí, že v důsledku příchodu velkých nadnárodních korporací s dostatečným finančním kapitálem do státu dochází k tomu, že stát je nucen se vzdát řady rozhodovacích pravomocí, čímž se však snižuje i jeho vliv na přerozdělování zdrojů a přesouvá tak mnoho těchto pravomocí přímo k finančním vůdcům soukromého sektoru. Toto je problematika jednotlivců nebo nátlakových skupin, které díky svému dostatečnému finančnímu kapitálu převyšují ekonomickou sílu státu a do rukou se jim tak dostává větší moc.

Co se týče sociálního vývoje, nejsou ani zde vyhlídky nejlepší, alespoň tedy z pohledu jednotlivých sociálních vrstev a jejich rovnováhy. Na tuto problematiku jsem již narazil v několika předchozích kapitolách, jelikož jde o sociální výsledek nerovností v příjmech. Dochází především k pozvolnému vyprazdňování společenského středu způsobené tím, že bohatí stále více bohatnou a chudí čím dál více chudnou a jsou tak odkázáni na podporu státu, která podle výše uvedeného nemusí do budoucna být takovou jistotou. Blíže jsem se této konkrétní problematice již věnoval v předchozí kapitole věnované dopadům nerovností. Tímto pak tedy dochází víceméně k rozdělení společnosti pouze na dva hlavní tábory, a sice ty, kteří si mohou dovolit vše, a naopak ty, jejichž životní jistoty jsou minimální. Dochází tedy k postupnému „scvrkávání“ střední vrstvy, která přirozeně tvoří jakýsi most mezi nižší a vyšší vrstvou. Znamená to tedy, že se šance dostat se z nižší vrstvy do vrstev vyšších se postupně opět zmenšuje. To je pohled z hlediska nerovností v příjmech. Druhým možným pohledem na vrstvy je subjektivní vnímání a vlastní zařazení do společenského postavení a vrstvy, kde mohou být výsledky odlišné. Tohoto si všimá také Večerník (2010, s. 492), který uvádí: „Zatímco příjmová definice činí velikost střední třídy závislou na míře nerovnosti (při jejímž růstu se scvrkává), z hlediska mentální identifikace a subjektivního vnímání sociálních perspektiv jsou naopak možnosti expanze středních vrstev neomezené“.

5 ZÁVĚR

Společnost je celek, který je tvořen jednotlivci, kteří mají podobné zájmy, znaky či charakteristiky. Uvnitř každé společnosti je však každý individuálním jedincem, který se od ostatních alespoň trochu liší. Mezi tyto odlišnosti patří nejen jiný otisk prstu, věk, pohlaví nebo odlišná barva očí, vlasů či kůže, ale i odlišnosti v příjmech následované odlišnostmi v životní úrovni, životním stylu, ale především také v rozdílných životních šancích a možnostech.

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat sociální strukturu společnosti v návaznosti na diferenciaci v odměňování. Po teoretické části zaměřené především na jednotlivé pojmy a teoretická východiska sociální stratifikace, jsem se zabýval analýzou rozdílů v příjmech pomocí vybraných ukazatelů příjmových nerovností ve společnosti. Pro analýzu příjmové nerovnosti v České republice jsem tedy konkrétně využil Lorenzovy křivky, Giniho koeficientu, koeficientu příjmové nerovnosti S80/S20 a podílu jednotlivých decilů na celkovém příjmu. Ukázalo se, že v průběhu sledovaných období se míra nerovnosti v příjmech v České republice příliš nemění, tedy ji můžeme označit jako stabilní. Při mezinárodním srovnání těchto základních ukazatelů příjmové nerovnosti, které bylo součástí této analýzy, bylo navíc zjištěno, že Česká republika patří společně se sousedním Slovenskem mezi nejvíce rovnostářské země v rámci celé Evropské unie.

Po zjištění celkového stavu příjmové nerovnosti v České republice a následného srovnání s vybranými státy Evropské unie jsem se zaměřil na hledání příčin těchto nerovností a rozdílů v příjmech a jejich podrobnou charakteristiku a popis. Nejprve jsem se zaměřil na rozdíly v dosaženém vzdělání, kde jsem sledoval průměrné příjmy na osobu v domácnosti v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání osoby v čele této domácnosti. Prokázalo se, že investovat do vyššího vzdělání se ve většině případů vyplatí, jelikož průměrné roční příjmy mají osoby v domácnosti s vysokoškolsky vzdělanou osobou v čele téměř o 100 tis. Kč vyšší než osoby v domácnosti, kde osoba v čele má pouze vzdělání základní. Dále jsem se věnoval dílčím rozdílům v příjmech z geografického hlediska. Srovnával jsem průměrné čisté příjmy na osobu v domácnosti podle jednotlivých krajů v rámci celé České republiky. Nejlépe se z tohoto hlediska daří domácnostem v Praze, kde průměrný čistý roční příjem 216 117 Kč na osobu zřetelně převyšuje průměrné příjmy v ostatních krajích České republiky, které často nedosahují ani průměrného ročního příjmu platného pro republiku jako celek, který v roce 2014 činil 167 045 Kč na osobu. Poté jsem se

zaměřil na rozdíly v příjmech v závislosti na věku a pohlaví. Ukázalo se, že ve všech věkových kategoriích dosahují muži vyššího platebního ohodnocení než ženy, přičemž nejvyšších příjmů dosahují muži kolem čtyřicátého věku života. Blíže jsem se také zabýval další možnou příčinou celkové nerovnosti, a sice rozdíly v pracovních pozicích, jejichž platové ohodnocení je závislé na náročnosti a odpovědnosti v rámci daného povolání. V tomto ohledu se nejvíce požaduje od řídicích pracovníků, kteří jsou pak za to řádně odměněni, takže jejich příjmy jsou z hlediska povolání nejvyšší a dosahovali tak v roce 2015 v průměru hrubých 66 321 Kč měsíčně. Na druhé straně jsou pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, kteří měli průměrné hrubé měsíční mzdy zhruba 3,7krát nižší než pracovníci řídicí. Poté jsem se zaměřil i na rozdíly v příjmech v závislosti na odvětví. Tyto rozdíly navazují na rozdíly v pracovní pozici, kdy dochází k tomu, že stejná pracovní pozice je jinak ohodnocena například v průmyslu a jinak v zemědělství. Je to dáno rozvojem příslušného odvětví, ale také prestiží, která je danému odvětví přidělována. Nejlépe v tomto ohledu dařilo odvětví finančnictví a pojišťovnictví, kde byla v roce 2015 průměrná hrubá měsíční odměna 66 985 Kč. Nakonec jsem se věnoval také samostatným rozdíly ve vlastnických důchodech, které jsou závislé na rozdílech ve vlastnictví majetku. Tohoto tématu jsem se však dotkl pouze okrajově, jelikož majetkové nerovnosti jsou velmi obsáhlým tématem a jejich podrobnější analýza by již nesplňovala konkrétní cíl a rozsah této práce.

V další kapitole jsem se snažil zachytit některé z dopadů rozdílů v příjmech. Každý z uvedených dopadů by si zasloužil vlastní téma celé práce, proto jsem se zaměřil spíše na obecný přehled a jednotlivé dopady pouze nastínil, abych dal podnět k zamyšlení. Zmínil jsem se proto o negativních dopadech na sociální soudržnost a životní prostředí, ale také o negativních dopadech na celkový výkon ekonomiky státu.

Abych svou práci zkompletoval a řádně dokončil, věnoval jsem poslední kapitolu očekávanému vývoji v oblasti nerovnosti v příjmech a celkové stratifikaci společnosti. Odrazil jsem se od výsledků provedených analýz i názorů jiných odborníků, kteří se danou problematikou zabývají. Nejvíce jsem se zde věnoval problematice stárnutí populace a také postupnému oslabování střední vrstvy, tedy tzv. rozevírání ekonomických nůžek, což jsou opět zajímavá témata k samostatnému zpracování.

6 SUMMARY AND KEYWORDS

In all societies people differ from each other on the basis of their age, sex, wealth or personal characteristics. This Bachelor thesis focuses on social stratification by income level in the Czech Republic. The aim of the thesis is to analyze the social structure of society in relation to differentiation in remuneration, respectively in labour and property income. The basis for the literature search are social and economic books and scholarly articles Czech and foreign authors.

The data are collected through secondary sources in the practical part of this thesis. The result of this work is an overview of the income inequality and of the social stratification of Czech society, characteristics of different socio-economic differences and future development of these differences. These results may be useful for the government, but also for companies.

KEYWORDS: standard of living, remuneration, society, wealth, chance, power.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Atkinson, B. A. (2016). *Ekonomika nerovnosti*. Brno: Albatros Media a. s.

Brychtová, Š. (2013). Nejen sociální aspekt plíživých společenských proměn. *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*, 7(2), 7-16. Dostupné z https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/54160/Brychtov%C3%A11S_NejenSocialni_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Erikson, R., & Goldthorpe, J. H. (2002). Intergenerational Inequality: A Sociological Perspective. *Journal of Economic Perspectives*, 16(3), 31-44. Dostupné z http://personal.psc.isr.umich.edu/yuxie-web/files/pubs/Articles/Erikson_Goldthorpe2002.pdf

Havlík, R. (2007). *Úvod do sociologie: problém, vybrané teorie, výzkum*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Kapr, J. (1967). Prestiž povolání. *Sociologický časopis*, 3(6), 740-748. Dostupné z http://sreview.soc.cas.cz/uploads/9506d7d72ed8f3a4d6a3bda7bd20bd0bddc448fa_Prestiz%20povolani.pdf

Katrňák, T. (2005). *Třídní analýza a sociální mobilita*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Katrňák, T., & Fučík, P. (2010). *Návrat k sociálnímu původu: Vývoj sociální stratifikace české společnosti v letech 1989 až 2009*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Keller, J. (2011). *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Kotýnková, M. & Kubelková, K. (2010). Indikátory lidského rozvoje se zaměřením na chudobu v České republice: Human development indicators focusing on poverty in the Czech Republic. *Reprodukce lidského kapitálu: vzájemné vazby a souvislosti, III. ročník: [sborník] z mezinárodní konference konané jako součást dlouhodobého výzkumného projektu 2D06026 Reprodukce lidského kapitálu financovaného MŠMT v rámci Národního programu výzkumu II: Praha 13. - 14. 12. 2010*. Dostupné z http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Kotynkova_Kubelkova.pdf

- Lapáček, M. (Ed.). (2007). *Příjmová nerovnost a ekvivalenční stupnice*. Dostupné z <http://nf.vse.cz/download/veda/workshops/inequality.pdf>
- Lapáček, M. (2008). Solidarita, ekvivalence a příjmová nerovnost v českém sociálním systému. *Fórum sociální politiky*, 2(1), 6-13. Dostupné z http://www.vupsv.cz/sites/File/forum_socialni_politiky/Casopis_FSP_1_2008.pdf
- Lenski, G. (1966). *Power and Privilege: A Theory of Social Stratification*. New York: McGraw-Hill.
- Marx, K., & Engels, B. (1972). *Manifest Komunistické strany*. Praha: Svoboda.
- MPSV. (2016). *Vývoj sociálních výdajů MPSV v roce 2015*. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/25745/TZ_-_Vyvoj_socialnich_vydaju_MPSV_v_roce_2015.pdf
- Nový, I., Surynek, A., & kolektiv (2007). *Sociologie pro ekonomy a manažery 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing.
- Piketty, T. (2015). *Kapitál v 21. století*. Praha: Universum.
- Stávková, J., Antošová, V., & Birčiaková, N. (2013). *Příjmová situace a životní podmínky obyvatel České republiky*. Brno: Mendelova univerzita.
- Šanderová, J. (1999). Opět o třídách a vrstvách v současné kapitalistické společnosti. *Sociologický časopis*, 35(1), 17-31. Dostupné z http://sreview.soc.cas.cz/uploads/42d71c6f0efc7fe0636c444ded3a1380e53476ec_214_017SANDE.pdf
- Šanderová, J. (2000). *Sociální stratifikace*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Večerník, J. (1998). *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Nakladatelství ACADEMIA.
- Večerník, J. (2010). Střední vrstvy v české společnosti a výzkumu: mizející, nebo zapomenuté? *Lidé místa*, 12(3), 475-497. Dostupné z <http://lidemesta.cz/assets/media/files/12-2010-3/Vecernik.pdf>

Veselková, A. (2012). Krátký pohled na vývoj příjmové nerovnosti na Slovensku (Ed.), *Paradigmy budúcich zmien v 21. storočí*, (s. 127-136). Bratislava: Ekonomický ústav SAV. Dostupné z http://www.ekonom.sav.sk/uploads/journals/Zbornik_paradigmy_zmien_2012.pdf#page=130

Weber, M. (Ed.). (1922). *Wirtschaft und Gesellschaft*. Dostupné z <http://www.university.com/ebooks/Weber,%20Max%20-%20Wirtschaft%20und%20Gesellschaft.pdf>

Wright, E. O. (1985). *Classes*. London: Verso Editions.

Zdroje dat:

<https://www.czso.cz/>

<http://ec.europa.eu/eurostat>

www.statistics.sk/

8 SEZNAM GRAFŮ, TABULEK A OBRÁZKŮ

Seznam grafů

Graf 1: Lorenzova křivka v ČR (2014).....	31
Graf 2: Giniho koeficient v ČR (2007-2015).....	32
Graf 3: Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 v ČR (2007-2015).....	32
Graf 4: Podíl decilů na celkovém příjmu v ČR (2014).....	33
Graf 5: Srovnání Lorenzovy křivky v ČR a SR (2014).....	35
Graf 6: Giniho koeficient vybraných států EU (2007-2015).....	36
Graf 7: Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 vybraných států EU (2007-2015). 37	
Graf 8: Srovnání podílu decilů na celkovém příjmu v ČR a SR (2014).....	38
Graf 9: Roční příjmy na osobu v domácnosti podle vzdělání osoby v čele.....	40
Graf 10: Roční příjmy na osobu v domácnosti podle krajů.....	41

Seznam tabulek

Tabulka 1: EGP třídní schéma.....	22
Tabulka 2: Revidovaná Wrightova typologie sociálních tříd.....	24
Tabulka 3: Podíly domácností na celkovém příjmu.....	31
Tabulka 4: Podíl decilů na celkovém příjmu v ČR (2008 a 2014).....	34
Tabulka 5: Giniho koeficient vybraných evropských států v roce 2015.....	36
Tabulka 6: Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20 vybraných států EU (2015)	37
Tabulka 7: Průměrné hrubé měsíční mzdy podle věku a pohlaví (2015).....	42
Tabulka 8: Průměrné hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd CZ-ISCO (2015).....	43
Tabulka 9: Průměrné hrubé mzdy podle odvětví (2015).....	44
Tabulka 10: Vlastnické příjmy na osobu podle osoby v čele domácnosti (2014).....	45
Tabulka 11: Vývoj výdajů dávkových systémů MPSV.....	48
Tabulka 12: Ukazatelé věkového složení (2005-2015).....	50

Seznam obrázků

Obrázek 1: Lorenzova křivka.....	26
Obrázek 2: Výpočet Giniho koeficientu.....	27